

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra rozvojových a environmentálních studií

**Možnosti aplikace principů environmentální udržitelnosti
na Univerzitě Palackého v Olomouci**

Helena Škrdlíková

Bakalářská práce

v oboru Environmentální studia a udržitelný rozvoj

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Daněk, Ph.D.

Olomouc 2019

Prohlášení

Já, Helena Škrdlíková, prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pod odborným vedením Mgr. Tomáše Daňka, Ph.D. Veškerou použitou literaturu jsem uvedla v seznamu citovaných zdrojů.

V Olomouci dne 6. 5. 2019

Helena Škrdlíková

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Mgr. Tomáši Daňkovi, Ph.D. za vedení bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat všem členům studentské iniciativy Udržitelný Palacký, jejichž aktivity mi poskytly inspiraci pro napsání práce. V neposlední řadě děkuji přátelům, rodině a všem, kteří mě během psaní podporovali a inspirovali.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá environmentální udržitelností univerzit v kontextu České republiky. Cílem práce je zpracovat strategii možného uplatňování principů environmentální udržitelnosti na Univerzitě Palackého v Olomouci. Teoretická část práce popisuje, co to je environmentální udržitelnost univerzit, jaké jsou její základní principy, jak se přístupy k environmentální udržitelnosti univerzit vyvíjely v čase a jaká jsou její specifika ve střední Evropě a v České republice. Práce hledá ukotvení pro tyto principy v českém vzdělávacím systému. V praktické části práce je vypracována strategie aplikace principů environmentální udržitelnosti pro Univerzitu Palackého v Olomouci. Strategie popisuje 9 kroků (rozhodnutí a závazek; vytvoření strategie; založení týmu pro udržitelnost; podpora bottom-up projektů; podpora environmentálně příznivého chování; vzdělávání a výzkum; každodenní provoz; monitoring, evaluace a dokumentace; komunikace), které by mohla Univerzita Palackého podniknout, aby se stala environmentálně udržitelnou. Pro každý krok jsou popsány dosavadní projekty, které jeho naplnění pomáhají a navrženy další s ohledem na již existující infrastrukturu univerzity a zkušenosti s podobnými projekty z dalších univerzit.

Klíčová slova

environmentální udržitelnost, vzdělávání, univerzity, Univerzita Palackého v Olomouci, strategie

Abstract

The bachelor thesis is focused on environmental sustainability in higher education in the context of the Czech Republic. The main objective of the thesis is to develop a strategy of a possible implementation of environmental sustainability principles for the Palacký University Olomouc. The theoretical part of the thesis describes what the environmental sustainability in higher education is, what are its main principles, how the approach towards environmental sustainability of universities changed throughout the history and what are the specifics in the region of Central Europe and in the Czech Republic. The thesis search for the principles of environmental sustainability in the Czech educational system. In the practical part of the thesis, the strategy of the implementation of environmental sustainability principles for Palacký University in Olomouc is created. Strategy describes 9 steps (Decision and commitment; Strategy; Sustainability team; Bottom-up projects support; Environmentally friendly behaviour; Education and research; Everyday operations; Monitoring, evaluation and documentation; Communication) which could lead Palacký University towards environmental sustainability. In every step, existing projects focusing on environmental sustainability are described and other projects which could lead the university towards environmental sustainability are suggested with the consideration of existing university infrastructure and experience with similar projects from other universities.

Key words

environmental sustainability, education, universities, higher education, Palacký University Olomouc, strategy

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Helena ŠKRDLIKOVÁ**
Osobní číslo: **R15169**
Studijní program: **B1301 Geografie**
Studijní obor: **Environmentální studia a udržitelný rozvoj**
Název tématu: **Možnosti uplatňování principů environmentální udržitelnosti na Univerzitě Palackého v Olomouci**
Zadávací katedra: **Katedra rozvojových a environmentálních studií**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem bakalářské práce je zpracovat možné uplatňování principů environmentální udržitelnosti na Univerzitě Palackého v Olomouci. V první části bakalářské práce bude obecně charakterizována environmentální udržitelnost v kontextu fungování univerzit, následně budou srovnány strategie environmentální udržitelnosti několika vybraných univerzit a možnost jejich aplikace na Univerzitě Palackého v Olomouci. Na základě toho bude zpracován konkrétní návrh strategie environmentální udržitelnosti pro Univerzitu Palackého v Olomouci.

Rozsah grafických prací: dle potřeby
Rozsah pracovní zprávy: 10 - 15 tisíc slov
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

STERLING, Stephen; MAXEY, Larch; LUNA, Heather (ed.). *The sustainable university: Progress and prospects*. Routledge, 2013. KATILIUTE, Egle; STANIŠKIS, Jurgis Kazimieras. *Green Campus as an Integral Part of Sustainable University: Students' Perceptions*. In: *Handbook of Theory and Practice of Sustainable Development in Higher Education*. Springer International Publishing, 2017. p. 335-351. EDUCATION, UNEP Environmental, et al. *GREENING UNIVERSITIES TOOLKIT: TRANSFORMING UNIVERSITIES INTO GREEN AND SUSTAINABLE CAMPUSES*. 2013. FILHO, Walter Leal; SHIEL, Chris; PAÇO, Arminda do. *Integrative approaches to environmental sustainability at universities: an overview of challenges and priorities*. *Journal of Integrative Environmental Sciences*, 2015, 12.1: 1-14. SHIEL, Chris; SMITH, Neil. *An Integrative Approach to Sustainable Development Within a University: A Step-Change to Extend Progress on Multiple Fronts*. In: *Sustainable Development Research at Universities in the United Kingdom*. Springer International Publishing, 2017. p. 13-25. SHARP, Leith. *Green campuses: the road from little victories to systemic transformation*. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 2002, 3.2: 128-145. VÍŠKOVÁ, Karolína. *Sociální odpovědnost institucí ve vztahu k životnímu prostředí*. Olomouc, 2015. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, Katedra rozvojových studií. DISTERHEFT, Antje, et al. *Environmental Management Systems (EMS) implementation processes and practices in European higher education institutions Top-down versus participatory approaches*. *Journal of Cleaner Production*, 2012, 31: 80-90. TOO, Linda; BAJRACHARYA, Bhishna. *Sustainable campus: Engaging the community in sustainability*. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 2015, 16.1: 57-71.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Tomáš Daněk, Ph.D.**
Katedra rozvojových a environmentálních studií

Datum zadání bakalářské práce: **16. května 2017**

Termín odevzdání bakalářské práce: **13. dubna 2018**

L.S.

prof. RNDr. Ivo Frébort, CSc., Ph.D.
děkan

doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 15. května 2017

Seznam obrázků

Obrázek 1: Tři pilíře udržitelného rozvoje.....	16
Obrázek 2: Čtyři pilíře udržitelné univerzity.....	17
Obrázek 3: Procesy a součásti udržitelné univerzity podle konceptu PDCA.....	29

Seznam grafů a tabulek

Tabulka 1: Dvanáct kroků k EUU.	28
Tabulka 2: Infrastruktura UP a její provoz.....	34
Tabulka 3: : Jak se dopravují studenti a zaměstnanci UP do školy/práce	40

Seznam zkratek

MŽP – Ministerstvo životního prostředí

EVVO – Environmentální výchova, osvěta a vzdělávání

VUR – Vzdělávání pro udržitelný rozvoj

EV – Environmentální výchova

EUU – Environmentální udržitelnost univerzit

AS – Akademický senát

UP – Univerzita Palackého v Olomouci

ULSF – Asociace univerzitních lídrů pro udržitelnou budoucnost

OSN – Organizace spojených národů

EUA – Evropská asociace univerzit

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

UNEP – Program OSN pro životní prostředí

MU – Masarykova univerzita

AS – Akademický senát

ČZU – Česká zemědělská univerzita

SKM – Správa kolejí a menz

Úvod	11
1. Cíle práce a metodologie	13
1.1. Cíle práce	13
1.2. Metody	13
2. Co je environmentální udržitelnost univerzit?	15
2.1. Udržitelný rozvoj	15
2.2. Environmentální udržitelnost univerzit.....	16
3. Historie environmentální udržitelnosti univerzit.....	18
3.1. Mezinárodní deklarace environmentální udržitelnosti univerzit	18
3.2. Organizace spojující univerzity zaměřující se na EUU	19
3.3. Environmentální udržitelnost univerzit ve střední Evropě.....	20
3.4. EUU v Česku.....	20
4. Environmentální udržitelnost v českém vzdělávacím systému	21
4.1. Státní program EVVO.....	21
4.2. Environmentální výchova	22
4.3. Ekocentra.....	23
4.4. Vzdělávání pro udržitelný rozvoj	23
4.5. Program Ekoškola	23
4.6. Environmentální výchova na univerzitách	24
4.7. Snahy o EUU ze strany českých studentů.....	24
5. Principy environmentální udržitelnosti univerzit	25
5.1. Dvanáct kroků k EUU podle UNEP	26
5.2. Top-down a bottom-up přístupy v uplatňování principů EUU	25
5.3. Čtyři procesy k euu podle konceptu plan-do-check-act.....	28
5.4. Sedm kroků Ekoškoly.....	30
5.5. Devět kroků pro EUU na UP	30
6. Návrh strategie naplňování principů environmentální udržitelnosti na UP.....	31
6.1. Rozhodnutí a Závazek.....	31
6.2. Vytvoření strategie pro EUU.....	33
6.3. Vytvoření týmu pro udržitelnost	35
6.4. Podpora Bottom-up projektů	36
6.5. Podpora environmentálně příznivého chování	39
6.6. EUU ve vzdělávání a výzkumu	42
6.7. EUU v každodenním provozu	43
6.8. Monitoring, evaluace, dokumentace, report	45
6.9. Komunikace	45
Závěr	45
Citovaná literatura.....	49

ÚVOD

V dnešní době klimatických změn a dalších environmentálních problémů je potřeba klást si otázku, kdo je za jejich řešení zodpovědný.

Tato otázka otevírá debatu nad rolí a zodpovědností univerzit jako vzdělávacích institucí, které ovlivňují životy studentů i široké veřejnosti, za řešení environmentálních výzev 21. století.

Má se univerzita držet pouze role vzdělávací a výzkumné, která studentům předá vědecká fakta, na jejichž základě pak budou moci ve svých budoucích zaměstnáních změnu klimatu a další environmentální otázky řešit? Nebo by univerzity měly jít příkladem a aktivně environmentální výzvy řešit? Měly by podporovat studentské iniciativy, projekty a neziskové organizace, které se environmentální udržitelností zabývají? Měly by se snažit fungovat udržitelně?

Pokud se univerzity rozhodnou otázkami environmentální udržitelnosti zabývat, jaký je nejefektivnější způsob? Kde by měly začít? Na koho se zaměřit? Jaké jsou překážky a na co by si měly dávat pozor?

Na všechny tyto otázky se snaží odpovědět tato bakalářská práce. Její autorka se rozhodla tématu environmentální udržitelnosti univerzit věnovat, protože je to téma, které ji provází celým studiem. V prvním ročníku se podílela na založení první studentské organizace, která se na Univerzitě Palackého v Olomouci (dále jen UP) otázkami environmentální udržitelnosti systematicky zabývá. Jde o studentskou iniciativu Udržitelný Palacký. Za tři roky fungování této iniciativy se jejím členům podařilo velké množství úspěšných projektů, které pozitivně ovlivňují životy studentů, mají přesah na celou univerzitu i veřejnost.

K vypracování této práce vedlo autorku především uvědomění, že jakkoliv úspěšné projekty Udržitelného Palackého budou, pokud iniciativa přestane fungovat, většina jejích projektů zanikne s ní, a to i přes veškerou podporu univerzity. Aby projekty byly skutečně udržitelné, musí být integrální součástí fungování univerzity, což by zajistilo jejich pokračování.

Zkušenost se studiem v zahraničí, kde autorka mohla vidět, jakým způsobem je environmentální udržitelnost na univerzitě aplikována v praxi, poskytla autorce vizi toho, jak by environmentálně udržitelná UP mohla vypadat. Zároveň ji vedla k uvědomění si, že to, jak se univerzity na Západě snaží být environmentálně udržitelné, není možné pouze zkopírovat. Naše univerzity fungují systémově jinak, mají jinou historii, hodnoty a v nejbližší době nikdy nebudou mít tak vysoký rozpočet na environmentální projekty, jako univerzity na Západě.

Zkušenost s vyjednáváním s vedením univerzity i se Správou kolejí a menz ukázala autorce, jaké překážky brání zavádění principů environmentální udržitelnosti na UP. Může za to oddělené fungování univerzitních orgánů, malá moc rektorátu na to, co se děje na fakultách, nedostatek financí vyhrazených na environmentální projekty, časová náročnost projektů a v neposlední řadě také to, že environmentální otázky nejsou považovány za prioritní téma, jímž by se univerzita měla zabývat.

Autorka se rozhodla tyto zkušenosti v práci zúročit a přijít na to, jak by se, i přes všechny překážky, dala UP proměnit na environmentálně udržitelnou univerzitu.

Práce začíná vysvětlením základních pojmů, které s environmentální udržitelností souvisí. Krátce popisuje historii snah univerzit o environmentální udržitelnost. Spadají sem různé deklaráce a charty, kterými se univerzity zavazují k environmentální udržitelnosti a sítě, které tyto univerzity spojují. Nechybí popis specifik environmentální udržitelnosti v kontextu střední Evropy a České republiky, protože univerzity v tomto regionu mají odlišnou historii, a tedy i startovací podmínky než jiné světové univerzity, které se environmentální udržitelností univerzity (dále jen EUU zabývají).

Praktická část práce se zabývá analýzou současných snah UP v oblasti EUU a návrhem, jak tyto snahy dále rozvíjet v návaznosti na již fungující mechanismy. Jelikož jsou snahy o environmentální udržitelnost univerzit v Česku teprve v počátcích, jsou doporučení sepsaná v práci spíše jakýmsi odrazovým můstkem pro to, aby se univerzita mohla otázkami environmentální udržitelnosti začít zabývat. Nejde tedy o vyčerpávající seznam kroků, které by univerzita mohla podniknout, aby se stala environmentálně udržitelnou.

Velkým zdrojem inspirace se stala příručka Environmentálního programu Organizace spojených národů s názvem Greening universities toolkit 2.0 (UNEP, 2014), která byla vytvořena spoluprací několika univerzit z celého světa a krok po kroku popisuje, jakým způsobem můžou univerzity začít řešit otázky EUU. Přínosným zdrojem informací jsou také studie vypracované v Centru pro otázky životního prostředí Karlovy univerzity, hlavně práce RNDr. Jany Dlouhé Ph.D, která se dlouhodobě zabývá environmentálním vzděláváním a také udržitelností univerzit ve středoevropském prostoru a v síti COPERNICUS alliance. Inspirací pro tuto práci se také stala příručka Zelená univerzita (Jeřábek, 2006), která popisuje studentům, jakým způsobem mohou EUU prosazovat.

1. CÍLE PRÁCE A METODOLOGIE

1.1. CÍLE PRÁCE

Cílem této bakalářské práce je navrhnout možné způsoby, jak na Univerzitě Palackého v Olomouci uplatňovat principy environmentální udržitelnosti. Pro dosažení tohoto cíle si autorka stanovila následující výzkumné otázky a podotázky:

1. Co je environmentální udržitelnost univerzit?
 - 1.1. Jaké jsou principy EUU?
 - 1.2. Jaká je historie snah o EUU?
 - 1.3. Jak vypadá EUU ve střední Evropě?
2. Jaká specifika má EUU v kontextu České Republiky?
 - 2.1. Čím jsou tato specifika dána?
 - 2.2. Jak se projevují v legislativě?
 - 2.3. Jaká je historie a současnost EUU v českém vzdělávání?
3. Jak může UP naplňovat principy EUU?
 - 3.1. Které principy EUU už UP naplňuje?
 - 3.2. Jak tyto principy naplňují další české univerzity?
 - 3.3. Jak by se pro naplňování principů EUU na UP dala využít již existující infrastruktura?
 - 3.4. Jakými projekty EUU z jiných českých a zahraničních univerzit se UP může inspirovat?

1.2. METODY

První část práce se opírá o literární rešerši. Pro popsání teoretického rámce EUU byla použita odborná literatura vyhledána v databázích vědeckých článků SCOPUS, Web of Science a Google Scholar za pomoci klíčového spojení „Environmental sustainability“. Jelikož se téma zabývá univerzitami, byly výsledky dále zúženy použitím klíčových slov „higher education“ nebo „university“. Po prostudování několika prací s těmito klíčovými slovy bylo vyhledávání dále zúženo pouze na oblast střední Evropy a České Republiky, z důvodu specifik, která tento region má. Pomocí takto nalezené literatury jsou zodpovězeny první výzkumná otázka a podotázka 2.1 druhé výzkumné otázky.

Pro zodpovězení výzkumné podotázky 2.2 byly prostudovány právní a strategické dokumenty v oblasti vzdělávání Ministerstva životního prostředí a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a také odborná literatura, která se vzděláváním v legislativě zabývá.

Pro zodpovězení výzkumné podotázky 2.3 byly prostudovány rámcové vzdělávací programy pro české školy, dokumenty zabývající se environmentální, ekologickou výchovou a vzděláváním pro udržitelný rozvoj a programy vzdělávání českých ekocenter.

Odpověď na třetí výzkumnou otázku hledá práce kombinací rešerše literatury s logickou argumentací (dedukční a indukční metoda) a kritickou diskuzí. Výsledkem je praktická část této práce, která se snaží navrhnout strategii uplatňování principů EUU na UP.

Kombinací metodik uplatňování principů EUU podle UNEP (2014), Ekoškoly (2019) a práce Lukmana a Glavič (2007), byla autorkou práce vytvořena série kroků, které by UP měla projít, aby se stala environmentálně udržitelnou. Na základě těchto kroků byla vytvořena strategie možností uplatňování principů EUU na UP. Každý krok tvoří jednu kapitolu strategie, ve které je popsán stávající stav naplňování daného kroku a postup, jakým by se mohl naplňovat v budoucnu.

K zjištění toho, jaké principy EUU už se na UP uplatňují (výzkumná podotázka 3.1) byla na základě toho, jaké principy jsou v literatuře považovány za klíčové pro EUU a jak bývají popisovány, stanovena klíčová slova: environmentální, ekologický, eko, udržitelnost, udržitelný rozvoj, šetření energií, odpady a plýtvání. Pomocí těchto slov byly prohledány oficiální webové stránky UP a strategické dokumenty UP.

Pro nalezení snah, které pomáhají EUU na UP naplňovat, ale oficiálně pod univerzitu nepatří a tudíž by nebyly dohledatelné přes oficiální kanály, byly pomocí téže klíčových slov prohledány i další zdroje, kde by se zmínky o snahách o EUU mohly objevit. Základem bylo vyhledávání v internetových vyhledávacích Google a Seznam, dále byla prohledána databáze Žurnálu UP a studentský časopis Helena v Krabici. Při dohledávání toho, jak konkrétní projekty fungují byly prohledávány i sociální sítě Facebook a Instagram.

U některých kroků jsou také jako příklad uvedeny způsoby, jak daný krok naplňují další české univerzity. Protože tyto příklady slouží pouze jako inspirace a nastínění toho, jak se EUU dá na českých univerzit naplňovat, nesnaží se tato práce o jejich vyčerpávající seznam. Projekty byly vybrány na základě vyhledávání pomocí klíčových slov popisujících dané projekty v internetových vyhledávacích Google a Seznam a do práce byly zařazeny ty, které se autorce zdály nejzajímavější a pro UP nejrelevantnější. Jejich výběr je proto čistě subjektivní.

Pokud projekty neexistují nebo je jich k naplnění kroku málo, je navrženo, jaké projekty by mohly na UP k uplatňování principů EUU vzniknout. Aby byla strategie konkrétní a praktická, jsou návrhy projektů napasovány na již existující infrastrukturu UP tak, aby bylo možné je začít co nejdříve uplatňovat bez nutnosti změny fungování UP či velké finanční investice.

2. CO JE ENVIRONMENTÁLNÍ UDRŽITELNOST UNIVERZIT?

2.1. UDRŽITELNÝ ROZVOJ

Abychom mohli definovat, co je EUU, je potřeba si nejprve definovat pojem *udržitelnost*. V současnosti je tento pojem nadužíván, dá se použít skoro s každým podstatným jménem a vždy bude mít trochu jiný význam. Hovoří se o udržitelné stravě, módě či dopravě, kde by se dalo slovo udržitelnost nahradit slovem ekologický či environmentálně příznivý. Ale se slovem udržitelnost se setkáme i mimo ekologické kruhy. Hovoří se o udržitelnosti financování či projektu. V souvislosti s hektickým životním stylem se můžeme setkat i s obavou, jestli je tempo daného člověka udržitelné. A tak by se dalo pokračovat dále. Pojem udržitelnost a jeho pochopení úzce souvisí s pojmem *udržitelný rozvoj*.

Nejnámější definice pojmu udržitelný rozvoj je asi ta představená v knize *Meze růstu*, podle níž je udržitelný rozvoj „*takový rozvoj, který naplňuje potřeby přítomných generací, aniž by ohrozil schopnost budoucích generací naplnovat potřeby své.*“ (Brundtland, et al., 1987).

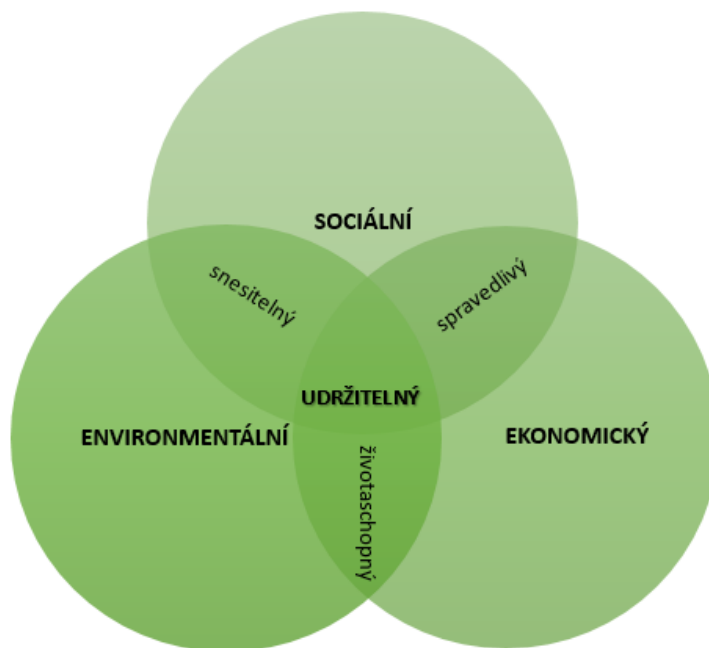
Evropský parlament definuje udržitelný rozvoj jako „*zlepšování životní úrovně a blahobytu lidí v mezích kapacity ekosystémů při zachování přírodních hodnot a biologické rozmanitosti pro současné a příští generace*“ (Evropský parlament, 2017).

Česká definice ze zákona o životním prostředí definuje udržitelný rozvoj jako „*takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby, a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů*“ (§6 zákona č. 17/1992 Sb.).

Na zavádění udržitelného rozvoje do praxe existuje mnoho návodů, plánů a strategií. Prvním byl dokument Agenda 21, vytvořený na konferenci OSN Summit Země. V druhé polovině 90. let přijala ve svých smlouvách koncept trvalé udržitelnosti i Evropská unie. V roce 2001 přijala Evropská rada Strategii EU pro udržitelný rozvoj. Česko má od roku 2004 Strategii udržitelného rozvoje. Strategii udržitelného rozvoje si tvoří i menší samosprávné jednotky, například pomocí Místní agendy 21, která vychází z Agendy 21.

2.1.1. TŘI PILÍŘE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE

Z definice udržitelného rozvoje se odvozují tři pilíře udržitelnosti – ekologický (environmentální), sociální a ekonomický, v jejichž průsečíku leží udržitelnost (viz obrázek 1). Správná strategie udržitelnosti by se proto neměla zaměřovat pouze na jeden z pilířů, ale na všechny společně, protože se navzájem ovlivňují.

Obrázek 1: Tři pilíře udržitelného rozvoje. Vytvořeno autorkou na základě MŽP (2017)

2.2. ENVIRONMENTÁLNÍ UDRŽITELNOST UNIVERZIT

Univerzity mají ve společnosti tři hlavní role: vzdělávací, výzkumnou a tzv. *třetí roli*. Vzdělávání a výzkum jsou nedílnou součástí udržitelné budoucnosti. Asociace univerzitních lídrů pro udržitelnou budoucnost ¹(ULSF) se zavazuje na univerzitách „*zvyšovat povědomí, zlepšovat znalosti a vytvářet technologie, které vedou k udržitelné budoucnosti.*“ (ULSF, 1990)

Pojem *třetí role* univerzit vznikl v anglosaském světě a rozšiřuje zodpovědnost univerzit na problémy, které přímo nesouvisí s výzkumem a vzděláváním. Definice třetí role univerzit se liší, některé považují za nejdůležitější roli propojování univerzit s podnikatelskou sférou, jiné kladou největší důraz na interakci mezi univerzitou a veřejností. (Čerych, 2011).

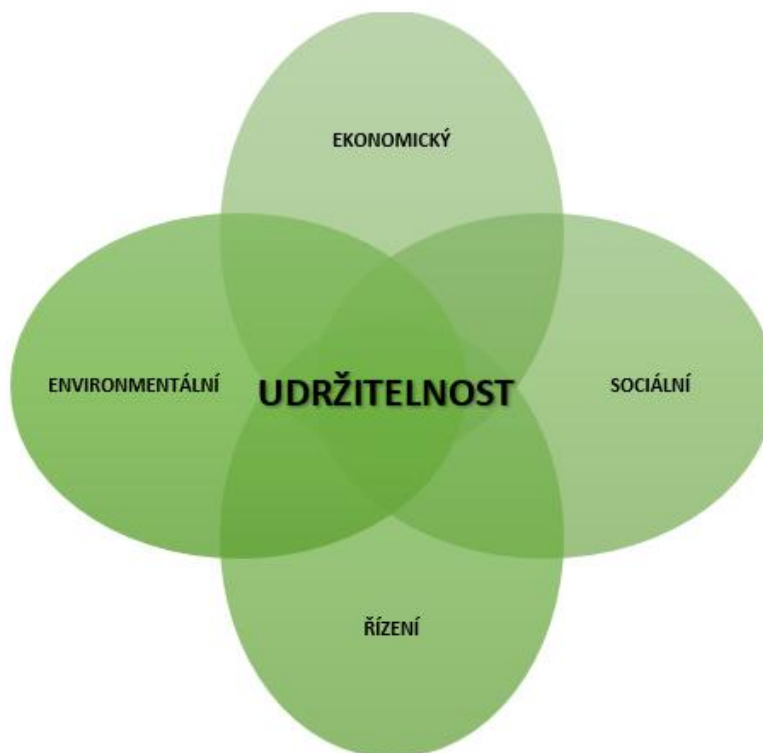
V Česku přiděluje univerzitám Zákon o vysokých školách roli institucí, které „*hrají aktivní roli ve veřejné diskusi o společenských a etických otázkách, při pěstování kulturní rozmanitosti a vzájemného porozumění, při utváření občanské společnosti a přípravě mladých lidí pro život v ní.*“ (§1 zákona č. 111/1998 Sb). Do této role spadá i environmentální udržitelnost univerzit, kterou by univerzity neměly přehlížet. Podle Orra (2002) jsou univerzity nejpověřenější a nejvhodnější institucí pro vyjednávání přechodu společnosti k udržitelné budoucnosti.

¹ Asociace univerzitních lídrů pro udržitelnou budoucnost vznikla jako sekretariát pro signatáře deklarace z Talloires (viz kapitola 3.1) a v současnosti je její misí podporovat snahy o udržitelnost na univerzitách.

Environmentálně udržitelná univerzita stojí na všech třech pilířích udržitelného rozvoje. Její aktivity by měly být „*ekologické, sociálně a kulturně spravedlivé a ekonomicky rentabilní*“ (Bekessey, et al., 2003).

2.2.1. ČTYŘI PILÍŘE UDRŽITELNOSTI UNIVERZIT

Ke třem pilířům udržitelného rozvoje je vhodné v kontextu EUU doplnit ještě pilíř čtvrtý: řízení. Ten v sobě podle UNEP (2014) zahrnuje jak formální řízení, do něhož spadá vedení univerzity, administrativa a obchodní i politické procesy na univerzitě, které podmiňují nebo ovlivňují rozhodování a činnosti, tak neformální řízení, do něhož spadají různé sítě a kulturní a behaviorální normy, které ovlivňují funkčnost či nefunkčnost přechodu na udržitelný rozvoj.

Obrázek 2: Čtyři pilíře udržitelné univerzity. Vytvořeno autorkou na základě UNEP (2014).

2.2.2. DEFINICE ENVIRONMENTÁLNĚ UDRŽITELNÉ UNIVERZITY

Pro potřeby této práce definuji udržitelný rozvoj univerzity jako „*rozvoj univerzity takovým směrem, který se opírá o 4 pilíře udržitelnosti univerzit a snaží se ve svém provozu, vzdělávání, výzkumu i přesahu na komunitu jednat a podporovat takové jednání, které naplňuje současné potřeby společnosti, aniž by ohrozilo schopnost budoucích generací naplňovat potřeby své.*“

3. HISTORIE ENVIRONMENTÁLNÍ UDRŽITELNOSTI UNIVERZIT

3.1. MEZINÁRODNÍ DEKLARACE ENVIRONMENTÁLNÍ UDRŽITELNOSTI UNIVERZIT

V posledním půlstoletí se ve světě objevují různé iniciativy, deklarace, závazky, charty a aliance, jejichž cílem je podpořit univerzity ve snaze o environmentální udržitelnost. Pro EUU jsou důležité, protože položily základ toho, jak snahy o EUU v současnosti vypadají. Za úplně první by se dala považovat *Stockholmská deklarace* z roku 1972, která formálně uznala, že environmentální výchova má zásadní význam pro ochranu životního prostředí, když konstatovala, že je environmentální vzdělávání „nezbytné k rozšíření základů pro osvědčené postoje a odpovědné chování jednotlivců, podniků a komunit v ochraně a zlepšování životního prostředí“ (UNESCO, 1972).

V roce 1977 proběhla v Tbilisi úplně první mezinárodní konference zaměřená na environmentální vzdělávání. Závěrem konference byla *Tbiliská deklarace*, která univerzity vyzvala, aby ve svém fungování braly v potaz environmentální udržitelnost. Dále vyslovila požadavky na rozvoj iniciativ zaměřených na environmentální udržitelnost a jako úplně první deklarace zaujala mezinárodní a holistický přístup k životnímu prostředí v kontextu univerzit (Wright, 2002).

První deklarací, v níž se zástupci univerzit zavazují k environmentální udržitelnosti, je *deklarace z Talloires* z roku 1990, podle níž jsou univerzity „silně zodpovědné za zvyšování povědomí, znalostí, technologií a nástrojů pro vytváření udržitelné budoucnosti“ (Wright, 2002). Deklaraci tehdy podepsalo 22 zástupců, v dnešní době má přes 500 signatářů. Dokument zahrnuje akční plán o deseti bodech, jehož cílem je propagovat vzdělávání pro udržitelnost a environmentální gramotnost. V návaznosti na deklaraci vznikla *Asociace univerzitních lídrů pro udržitelnou budoucnost* (ULSF, 1990).

V roce 1993 vydala Mezinárodní asociace univerzit (IAU) *Kjótskou deklaraci*, ve které univerzity vyzývají k výzkumu a jednání, které by dosáhlo udržitelného rozvoje (Wright, 2002). Přínosem deklarace je její výzva pro jasnější vizi k naplňování EUU, silný je také důraz na morální povinnost univerzit se udržitelností zabývat. Součástí dokumentu je též výzva pro univerzity, aby EUU nepropagovali pouze skrze vzdělávání, ale i fungování univerzity.

V *Agendě 21* z Konference o životním prostředí a rozvoji v Riu de Janeiro z roku 1992 se 36. kapitola zaměřuje na vzdělávání, zvyšování povědomí a trénink, hodnotí předchozí snahy o udržitelnost univerzit a používá deklaraci z Tbilisi jako základ pro své výstupy. Třemi hlavními myšlenkami kapitoly jsou: přeorientování vzdělávání na udržitelný rozvoj, zvyšování veřejného povědomí o environmentálních problémech a propagace environmentálního tréninku mezi učiteli. Kapitola zahrnuje i konkrétní návrhy pro zajištění udržitelného rozvoje v praxi. Závěrem je, že světu chybí

environmentální povědomí, přičemž formální i neformální vzdělávání jsou vnímány jako řešení neudržitelného chování jednotlivců (OSN, 1992),

Deklaraci ze Swansea z roku 1993 podepsalo více než 400 signatářů ze 47 zemí světa. K diskuzi o EUU přidala tato deklarace myšlenku, že pro udržitelnost je důležitá rovnost mezi státy, a proto by univerzity z bohatších zemí měly pomáhat s rozvojem programů environmentální udržitelnosti univerzit v méně vyspělých státech světa (Wright, 2002).

Pro české univerzity je nejdůležitější Charta a aliance COPERNICUS, které vznikly v reakci na Agendu 21 v roce 1993 z podnětu Evropské asociace univerzit (EUA). Asociace nastartovala program Copernicus campus a publikovala chartu *COPERNICUS Univerzitní charta pro udržitelný rozvoj*. Tato charta obsahuje 10 akčních principů a má 328 signatářů. Z České republiky ji podepsaly následující univerzity: Vysoké učení technické v Brně, České vysoké učení technické v Praze, Univerzita Karlova a Veterinární a farmaceutická univerzita Brno (COPERNICUS alliance, 2011).

V roce 2011 byl COPERNICUS campus přetransformován do COPERNICUS aliance, která publikovala aktualizovanou verzi tohoto dokumentu – tzv. Chartu 2.0. Do této aliance patří 12 evropských univerzit, které se skrze naplnění cílů Charty 2.0 snaží hrát klíčovou roli v „*přispívání k úspěšnému přeorientování se na udržitelnou společnost, která je svobodná, spravedlivá, rovnoprávná, solidární a tolerantní. Společnost, která je charakteristická respektem k přírodě i ostatním lidem a sdílenou odpovědností*“ (COPERNICUS alliance, 2011). Z českých univerzitních institucí patří mezi členy aliance Centrum pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy.

3.2. ORGANIZACE SPOJUJÍCÍ UNIVERZITY ZAMĚŘUJÍCÍ SE NA EUU

Na světě existují desítky organizací, které se snaží propojovat univerzity, které se zabývají EUU. Ze seznamu, který na svých stránkách zveřejňuje organizace Rootability² (2019) jsou pro tuto práci vybrány ty relevantní, což jsou ty, do kterých by se UP teoreticky mohla zapojit.

Mezi celosvětové organizace patří:

- Oikos international
- Students Organizing for Sustainability (SOS)
- World Student Environmental Network
- International Sustainable Campus Network (ISCN)
- International Alliance of Research Universities (IARU)

² Rootability je mezinárodní studentská organizace, jejímž cílem je vytvářet institucionální podporu pro udržitelnost na univerzitách.

- International Association of Universities (IAU)
- FEE Eco Campus
- Global Universities Partnership on Environment and Sustainability (GUPES)
- Higher Education Sustainability Initiative
- University Alliance for Sustainability
- Principles for Responsible Management Education (PRME)
- Regional Centres of Expertise in Education for Sustainable Development

V evropských státech funguje 24 organizací, které spojují univerzity, které se snaží o EUU. Z toho 16 funguje pouze na úrovni států a 8 je mezinárodních:

- Nordic Sustainable Campus Network (NSCN)
- Copernicus Alliance
- University Educators for Sustainable Development (UE4SD)
- UNICA Green Academic Footprint
- Sneep Ethics & Economics (pro studenty)
- Network of the Mediterranean Universities for Sustainable Development
- Baltic University Programme (BUP)
- The Green Office Movement

3.3. ENVIRONMENTÁLNÍ UDRŽITELNOST UNIVERZIT VE STŘEDNÍ EVROPĚ

Ačkoliv se ve světě, především na Západě, o EUU diskutuje již od 80. let minulého století, v postsocialistických státech, mezi něž patří i Česko, se diskuze o EUU začíná objevovat teprve v posledních letech. Má tedy ve srovnání se západními univerzitami velmi krátkou tradici. Na univerzitách i ve strategických vládních dokumentech se důraz na ni objevuje jen zřídka. Podle Dlouhé et. al (2017) to má následující důvody: 1) V postsocialistických státech stále ještě probíhá transformace univerzitního vzdělávání. 2) Priority ve vzdělávací oblasti nejsou ještě pevně zakotvené a můžou se měnit na základě toho, která politická strana zrovna vládne ministerstvu školství. 3) Terciární vzdělávání je ve střední Evropě podfinancováno, proto neexistuje téměř žádný rozpočet na řešení EUU.

3.4. EUU V ČESKU

Česko má v rámci střední Evropy ještě několik dalších důvodů, proč se principy EUU na univerzitách příliš neřeší. Dlouhá et al, (2017) jich popisuje pět:

1. Češi jako národ jsou velmi skeptičtí ke konceptu udržitelného rozvoje a environmentálními otázkám obecně, což je dáno i vrcholovými politiky, kteří environmentální problémy bagatelizují a jejich řešení popisují jako zbytečné břemeno státního rozpočtu.
2. V akademickém prostředí je zavádění udržitelných principů vnímáno jako překážka rozvoje univerzity, protože je vžitá představa, že udržitelnost stojí mnoho peněz a znamená brždění rozvoje.
3. Výuka udržitelnosti je na univerzitách nedostatečná: chybí akreditované studijní programy, které se environmentálními otázkami zabývají: V roce 2016 to bylo pouze 24 z 636 akreditovaných studijních a z toho se pouze 3 explicitně orientovaly na udržitelný rozvoj.
4. Výuka předmětů zaměřených na udržitelnost je spíše okrajová, za což může uspořádání českých univerzit, kde se obory dělí podle úzkého zaměření, což výuce udržitelnosti, která je silně interdisciplinární, moc nepomáhá.
5. Za většinou pokroku v oblasti EUU v Česku stojí motivovaní jedinci. Nedostatek podpory pro takové snahy „shora“ (stát, legislativa, vedení univerzity) ale pokrok dost komplikuje. Výjimkou v českém univerzitním prostředí je Centrum pro otázky životního prostředí Karlovy univerzity, které se vzděláváním ve vztahu k životnímu prostředí zabývá dlouhodobě.

4. ENVIRONMENTÁLNÍ UDRŽITELNOST V ČESKÉM VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU

Při hledání odpovědi na to, jakou má univerzita ve společnosti roli ve vzdělávání k environmentálně příznivému chování svých studentů, byly prostudovány státní dokumenty a strategie, které se zabývají environmentální výchovou, ekologickou výchovou a vzděláváním pro udržitelný rozvoj, aby byla nalezena odpověď na otázku, jaký je kladen požadavek v této oblasti vzdělávání na univerzity ze strany státu.

4.1. STÁTNÍ PROGRAM EVVO

Například Ministerstvo životního prostředí (dále jen MŽP), které je hlavním garantem koordinace EVVO (environmentální vzdělávání, výchova a osvěta) a environmentálního poradenství v ČR, považuje EVVO a environmentální poradenství za stěžejní nástroje k naplňování Státní politiky životního prostředí. EVVO rozděluje na environmentální výchovu, která je zaměřená na mladou generaci a environmentální osvětu, která se zaměřuje na dospělou populaci a veřejnost.

EVVO má podle MŽP (2018) „vést občany k takovému myšlení a jednání, které je v souladu s principy udržitelného rozvoje, k vědomí odpovědnosti za udržení kvality životního prostředí a k úctě k životu ve všech jeho formách“.

Podle tohoto rozdělení spadají vysoké školy a jejich studenti spíše do kategorie environmentální osvěty. Avšak jejich pozice není jistá. Neosvětluje ji ani Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty a environmentálního poradenství na léta 2016–2025 (MŽP, 2016). V tomto padesátistránkovém dokumentu, který je základním dokumentem pro budoucnost EVVO, se o vysokých školách mluví pouze pětkrát, čtyřikrát z toho pouze jako o „*partnerech v naplňování opatření*“ V opatření 3.3.2 chce plán motivovat vysoké školy „*po vzoru zahraničních univerzit... k rozvoji programů začleňujících environmentální principy a principy vzdělávání pro udržitelný rozvoj v rámci provozní a vzdělávací praxe škol*“, avšak k tomuto opatření nepopisuje žádné konkrétní kroky, jak by se ho dalo dosáhnout. V akčním plánu pro naplnění tohoto programu EVVO na léta 2019–2021 (MŽP, 2019) se slovo univerzita či vysoká škola neobjevuje ani jednou. Nezodpovězenou otázkou tedy zůstává, jakou roli podle Státního vzdělávacího plánu univerzity v EVVO hrají.

4.2. ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA

Ve všech stupních vzdělávání, kromě vysokých škol, je environmentální výchova povinná a klade se na ni relativně velký důraz. Environmentální vzdělávání probíhá v Česku podle rámcových vzdělávacích programů už od předškolního vzdělávání, nechybí ani na základních školách, gymnáziích a středních odborných školách.

V Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání je vymezeno 5 vzdělávacích oblastí, včetně oblasti environmentální. „*Záměrem vzdělávacího úsilí učitele v environmentální oblasti je založit u dítěte elementární povědomí o okolním světě a jeho dění, o vlivu člověka na životní prostředí – počínaje nejbližším okolím a konče globálními problémy celosvětového dosahu – a vytvořit elementární základy pro otevřený a odpovědný postoj dítěte (člověka) k životnímu prostředí.*“ (MŠMT, 2018)

Rámcový vzdělávací program (RVP) pro základní školy zahrnuje environmentální výchovu mezi průřezová témata. Témata jsou povinná – škola je musí zařadit do svého vzdělávacího programu, avšak způsob realizace jejich výuky si škola stanovuje sama ve svém školním vzdělávacím plánu. Environmentální výuka má podle RVP vést žáky „*k pochopení nezbytnosti postupného přechodu k udržitelnému rozvoji společnosti a k poznání významu odpovědnosti za jednání společnosti i každého jedince*“ dále k uvědomění si „*různých variant řešení environmentálních problémů*“ a především environmentální výchova „*ovlivňuje v zájmu udržitelnosti rozvoje lidské civilizace životní styl a hodnotovou orientaci žáků*“. (MŠMT, 2017)

Podobně to platí pro gymnázia, kde je environmentální výchova opět průřezovým tématem. „*Průřezová témata lze realizovat jako součást vzdělávacího obsahu vyučovacích předmětů, je možné jim věnovat samostatné projekty, semináře, kurzy, besedy apod., případně je lze realizovat jako*

samostatný vyučovací předmět. Uvedené formy lze libovolně kombinovat.“ (MŠMT 2007). V RVP pro střední odborné vzdělávání jsou průřezová témata pouze 4 a environmentální výchovu v nich nenajdeme. Je tam však průřezové téma pojmenováno „*Člověk a životní prostředí*“, které se obsahově od témat environmentální výchovy příliš neliší.

4.3. EKOCENTRA

Mimo školy je environmentální výchova uskutečňována pomocí 178 ekocenter (MŽP, 2019), které v Česku fungují. Tato ekocentra se zaměřují na školky, školy, veřejnost i soukromou sféru. Pro studenty vysokých škol jsou programy vytvářeny jen výjimečně, avšak ekocentra studentům vysokých škol „*nabízejí podporu a pomoc při zpracování seminárních, bakalářských a diplomových prací. V některých mohou studenti absolvovat i odborné praxe nebo stáže.*“ (MŽP, 2019)

4.4. VZDĚLÁVÁNÍ PRO UDRŽITELNÝ ROZVOJ

Zatímco environmentální výchova (EV) je praktikována už několik desetiletí, Vzdělávání pro udržitelný rozvoj (VUR), které je často vnímáno jako totožné s EV, se začalo výrazněji prosazovat až s Dekádou OSN vzdělávání pro udržitelný rozvoj (Činčera & Dlouhá, 2008), která probíhala v letech 2005–2015. Rozdíl mezi EV a VUR je takový, že EV poukazuje na environmentální problémy ve vztahu k životnímu prostředí, učí se většinou jako samostatný předmět. VUR se zaměřuje na environmentální problémy ve vztahu ke společnosti, kultuře a lidskému rozvoji a jeho výuka může probíhat ve všech typech a úrovních vzdělání (Hungerford & Volk, 1990).

V roce 2008 vznikla **Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj České republiky 2008–2015** (MŠMT, 2008). Dokument vymezuje roli vzdělávání pro udržitelný rozvoj tak, že by měl cílit na:

1. pochopení propojenosti a vzájemné souvislosti ekonomických, sociálních a environmentálních hledisek rozvoje, a to na lokální, národní i globální úrovni;
2. vnímání udržitelného rozvoje jako celostního a systémového přístupu, který směřuje k ekonomicky prosperující společnosti a respektuje sociální a environmentální souvislosti a limity;
3. rozvoj kompetencí (znalostí, dovedností a postojů) pro demokratické a svobodné rozhodování ve vlastním i veřejném zájmu v souladu s právem a s principy udržitelného rozvoje.

4.5. PROGRAM EKOŠKOLA

Ekoškola je mezinárodní vzdělávací program. V Česku jej koordinuje organizace Tereza. Program začal v roce 2005 a je do něj zapojených více než 400 škol. Celý program stojí na metodice 7 kroků, které

jsou více popsány v kapitole 5.4. Od roku 2015 funguje v Česku také program Ekoškoly, který pracuje ve stejných 7 krocích (Ekoškola, 2019).

Od roku 2003 funguje pod mezinárodní organizací sdružující ekoškoly program FEE Ecocampus, který funguje na stejných 7 krocích jako ekoškoly, ale je zaměřený na univerzity (Ecoschools, 2019). V Česku se o něj zatím Ekoškola nerozšířila, organizace Tereza se rozšíření nebrání, pokud by univerzity měly zájem. Rozšíření programu Ekoškola na univerzity by mohlo být jednou z cest, jak celostátně univerzity v environmentální udržitelnosti motivovat.

4.6. ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA NA UNIVERZITÁCH

Pro zjištění, jestli se na vysokých školách environmentální výchova v Česku učí a jakým způsobem, byly procházeny nabízené předměty na univerzitách. Pro nepřihlášeného studenta ale většinou nejsou předměty dohledatelné a pokud ano, nedozví se jejich sylabus či další podrobnosti. Proto zjištění v této oblasti vychází hlavně z vyhledávání v internetovém vyhledávači pomocí klíčových slov: environmentální výchova a ekologická výchova.

Hledání ukázalo, že na vysokých školách se tyto předměty učí, jejich cílem však není vychovávat své studenty k environmentálně odpovědnému chování, pouze jim předat znalosti potřebné k tomu, aby mohli environmentální výchovu sami učit. Takový předmět musí absolvovat studenti pedagogických fakult, pro studenty jiných oborů, například ekologie či environmentalistiky, bývá tento předmět volitelný.

Pokud je mi známo, předmět environmentální výchova, který by byl jako na nižších stupních vzdělání zaměřen na „vychovávání“ studentů v duchu environmentálně příznivého chování, není na českých univerzitách vyučován.

V nabídce předmětů univerzit se dají objevit předměty, které nějakým způsobem reagují na environmentální problémy či nabízejí specializované využití studovaného oboru v kontextu udržitelnosti, avšak žádný z těchto předmětů nemá za primární cíl své studenty vzdělávat v oblasti environmentálně příznivého chování. To, jestli jsou studenti vzděláváni k environmentálně příznivému chování, tedy záleží čistě na tom, jestli vyučující odborných předmětů zaměřených na ekologii, environmentalistiku či udržitelný rozvoj, takovou složku zařadí do sylabu.

4.7. SNAHY O EUU ZE STRANY ČESKÝCH STUDENTŮ

Existují také snahy ze stran studentů, kteří se snaží svoje univerzity motivovat k tomu, aby se o EUU snažili. Bohužel, tyto snahy často fungují na každé univerzitě, někdy i na fakultě či katedře, odděleně.

Těmto iniciativám chybí networking, který by studentům organizovaných v drobných (izolovaných) skupinách mohl pomoci sdílet zkušenosti a know-how nebo pomoci vytvářet tlak na vládu.

Jedinou výraznější snahou o takový networking studentů byl projekt Zelená univerzita, který vznikl v roce 2005 z iniciativy studentů na Vysokém učení technickém v Brně. Cílem tohoto projektu bylo „úspěšně prosadit na českých vysokých školách environmentální opatření, která by snižovala ekologickou stopu univerzit a přispívala k udržitelnému rozvoji“ přičemž „účelem tohoto cíle není jen uspořené energie a materiály, ale především výchova absolventů českých vysokých škol“ (Jeřábek, 2006). Tohoto chtěla tato organizace dosáhnout vytvářením akčních týmů na univerzitách, které by se o environmentální opatření zasluhovaly a mezi sebou si vyměňovaly zkušenosti. Bohužel se jim naplnit tento cíl nepovedlo, není ani jasné, jestli nějaké akční týmy vznikaly. Jediným dohledatelným výstupem je příručka Zelená univerzita (Jeřábek, 2006), kterou tým, který s celým nápadem přišel, vytvořil.

Podobně neúspěšně dopadají snahy studentů, kteří se tématem EUU na svých univerzitách zabývají, o propojování s podobně smýšlejícími studenty z ostatních univerzit, i v současnosti. Z mých osobních rozhovorů s těmito studenty vyplývá³, že největší překážkou je nedostatek času: když se jednou EUU začnou zabývat, mají plné ruce práce na vlastní univerzitě a čas na setkávání se se studenty z jiných univerzit není.

5. PRINCIPY ENVIRONMENTÁLNÍ UDRŽITELNOSTI UNIVERZIT

5.1. PŘÍSTUPY V UPLATŇOVÁNÍ PRINCIPŮ EUU

5.1.1. BOTTOM-UP A TOP-DOWN PŘÍSTUPY

Prosazování principů environmentální udržitelnosti se v prostředí univerzit děje ze dvou směrů, které jsou popisovány jako top-down (změny řízené „shora“ vedením univerzity) a bottom up (změny řízené zespod zaměstnanci a studenty). Oba tyto směry jsou důležité, pro úspěšnou implementaci EUU by v ideálním případě vedení univerzity mělo o EUU snažit shora rozhodováním a jednáním a zároveň by mělo vytvářet nástroje a prostředí, které umožní rozvoj bottom-up iniciativ (UNEP, 2014).

³ Osobně jsem se na téma studentských iniciativ bavila s několika studenty, kteří se o udržitelnost na svých univerzitách snaží. Konkrétně to byli studenti z Okrašlovacího spolku, který funguje na Katedře environmentalistiky Masarykovy univerzity, ze spolku Spolu na ČZU z České zemědělské univerzity a studenti oboru Environmentální a humanitní studia Karlovy univerzity. Bavili jsme se o překážkách jejich fungování a o tom, jak bychom mohli spolupracovat. Potkávala jsem se s nimi na různých akcích během několika let, nejednalo se o žádný regulérní výzkum ale o přátelské rozhovory, tudíž mnou vyvozené závěry nelze přeceňovat.

Iniciativy zespona od studentů či zaměstnanců jsou důležité, ale nejsou pro přechod na environmentálně udržitelný chod univerzity dostatečné, jelikož tyto iniciativy samotné nejsou schopny docílit změny v celém fungování univerzity, ke kterým je nutný posun v její kultuře. (Thaman, 2002)

Problém implementace změn pouze top-down způsobem může být dán nepropustností a složitostí univerzitní byrokracie, špatnou komunikační strategií udržitelnosti od vedení univerzity směrem ke studentům a zaměstnancům a tříštěním zodpovědnosti mezi fakulty, katedry a další oddělení fungující na univerzitě odděleně (UNEP, 2014).

5.1.2. TVRDÁ A MĚKKÁ CESTA K IMPLEMENTACI PROJEKTŮ

Dalším způsobem, jak by se daly rozdělit projekty, které se o EUU na univerzitě snaží, je rozdělení na tzv. tvrdou a měkkou cestu k jejich implementaci (Sovacool, 2011). Tvrdá cesta je taková, která většinou vyžaduje velkou finanční investici a zároveň nějaké přebudování infrastruktury. Jsou to změny dlouhodobé, kterých nejde dosáhnout v krátkém časovém měřítku. Naopak měkká cesta zahrnuje takové změny, které jdou učinit v kratším časovém měřítku a většinou nevyžadují ani tak finanční investici, jako spíše změnu v myšlení.

5.2. DVANÁCT KROKŮ K EUU PODLE UNEP

UNEP (2014, p. 18), definuje udržitelnou univerzitu jako takovou univerzitu, která vědomě volí cestu udržitelného rozvoje pomocí následujících principů a pro dosažení těchto principů navrhuje 12 kroků, které by univerzita měla projít, aby se stala EUU (viz tabulka 1).

1. Jasná artikulace a integrace sociální, etické a environmentální odpovědnosti do vize, mise a řízení univerzity.
2. Zapojení udržitelnosti do vzdělávání, podpora kritického systémového myšlení a interdisciplinarity. Udržitelné přemyšlení je univerzální vlastností absolventa.
3. Podpora výzkumu zaměřeného na udržitelnost a zvažování čtyř pilířů udržitelného rozvoje v ostatním výzkumu.
4. Přesah působení na služby širší komunitě, která zahrnuje partnerství se školami, vládou, neziskovými organizacemi a průmyslem.
5. Design, rozvoj a plánování kampusu tak, aby byl uhlíkově neutrální, využíval energii z obnovitelných zdrojů, neznečišťoval vodu a snažil se předcházet vzniku odpadu tak, aby se stal regenerativní organizací v kontextu místního bioregionu.
6. Fungování a údržba univerzity zaměřující se na podporu a umožnění environmentálních cílů, zahrnující efektivní monitoring, reporting a její kontinuální zlepšování.

7. Rozvoj rovnosti, diverzity a kvality života studentů, zaměstnanců a širší komunity, ve které je univerzita situována.⁴
8. Univerzita jako živá laboratoř – studenti jsou zapojení do environmentálního vzdělávání a podílí se na reformaci výuky.
9. Oslava kulturní diverzity a aplikování kulturní inkluze.⁵
10. Podpora spolupráce univerzit na národní i mezinárodní úrovni.

⁴ V tomto bodě se UNEP zaměřuje na sociální aspekt udržitelnosti, který je jedním ze 4 pilířů udržitelnosti univerzity tak, jak ji UNEP definuje. Tato práce se zabývá převážně pilířem environmentálním, proto pro ni body 7 a 9 nejsou zas tak důležité.

⁵ Viz poznámka 4.

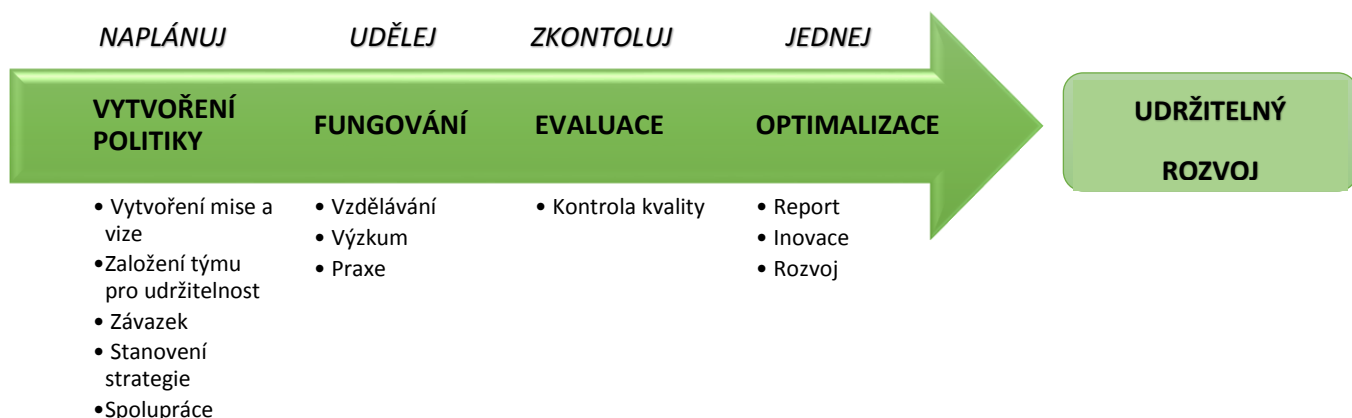
Aktivita		Komentáře
1	Závazek	Většinou zahrnuje vytvoření vize a/nebo mise udržitelnosti, a/nebo podepsání charty nebo deklarace třetí strany o udržitelnosti univerzity.
2	Zapojování celé univerzity a širší komunity	Zahrnuje strategie a taktiky pro zapojování a zabezpečení participace univerzitních stakeholderů (akademické obce a zaměstnanců), jakož i širší komunity absolventů, obchodních partnerů, vlády, místních škol a obyvatel.
3	Vývoj udržitelné strategie	Univerzitní udržitelná politika je hnacím mechanismem krátkodobých a dlouhodobých cílů udržitelnosti.
4	Ustanovení výboru pro udržitelnost	Výbor reprezentován zaměstnanci a studenty a veden členem vedení univerzity je zodpovědný za zavedení a kontrolu univerzitní udržitelné strategie, záměrů, cílů, akčních plánů a jejich schvalování.
5	Založení udržitelného týmu	Vedení univerzity by mělo ustanovit manažera udržitelnosti, který bude mít dostatek autority, zdrojů a svobody jednat. Může být vedoucím udržitelné kanceláře a/nebo koordinátorem týmu dobrovolníků z řad zaměstnanců a studentů, v závislosti na velikosti a zdrojích konkrétní univerzity.
6	Popsání výchozí situace: počáteční hodnocení stavu udržitelnosti	Toto poskytuje startovací pozici pro stanovení priorit pro udržitelná opatření (například posouzením rizik) a nastavení záměrů a cílů.
7	Výběr a definice indikátorů	Indikátory umožňují sledovat pokrok směrem k naplnění záměrů a cílů. Navrhované skupiny indikátorů jsou: energie, emise CO2 a klimatická změna, voda, využívání půdy, materiálové toky, udržitelnost ve výzkumu, vzdělávání pro udržitelnost, vedení a administrace, přesah do komunity.
8	Stanovení záměrů a cílů	Záměry jsou obecné a vycházející z univerzitní udržitelné strategie, cíle jsou konkrétní požadavky nastavené pro naplnění záměrů. Cíle by měly být náročné ale splnitelné a měly by reflektovat univerzitní závazek k udržitelnému rozvoji a nejvyšší možné dosažení udržitelné univerzity.
9	Vývoj a implementace akčních plánů pro udržitelnost	Programy udržitelnosti a akční plány jsou motorem změn. Plány mají daný časový rámec a jsou vyvíjeny a pozměňovány pravidelně v souladu s cíli udržitelnosti. Akční plány mohou zahrnovat: energii; emise CO2 a klimatickou změnu; vodu; odpady; biodiverzitu a ekosystémové služby; plánování, design a rozvoj; veřejné zakázky; zelené kanceláře, laboratoře a IT sektor; dopravu.
10	Povědomí a trénink	Rozšiřování povědomí a možnosti tréninku musí být zabudováno v každém akčním plánu pro udržitelnost.
11	Komunikace a dokumentace	Každá akce pro udržitelnost by měla zahrnovat komunikační strategii pro zapojení univerzitní komunity, kvůli maximalizaci šance na úspěch. Dokumentace celého procesu minimalizuje ztrátu „korporátní paměti“.
12	Uzavření cyklu: monitoring, evaluace a pokrok.	Tento systém vyžaduje ustanovení vnitřního auditu, kontrolu managementu řízení, výroční zprávy o udržitelnosti a marketingovou propagaci a oslavy úspěchu.

Tabulka 1: Dvanáct kroků k EUU. Vytvořeno autorkou podle UNEP (2014)

5.3. ČTYŘI PROCESY K EUU PODLE KONCEPTU PLAN-DO-CHECK-ACT

Trochu bližší českým podmínkám je Udržitelná univerzita tak, jak ji popisují Lukman a Glavič (2007), na základě svých zkušeností se zaváděním principů EUU na University of Maribor ve Slovinsku. Používají koncept Demingova cyklu, tzv. plan-do-check-act (PDCA) – naplánuj-udělej-zkontroluj-jednej (viz obrázek 3) a popisují 4 hlavní fáze, do kterých se cesta univerzity k EUU dělí:

1. Vytvoření politiky, do níž patří vytvoření mise a vize EUU, sepsání strategie, založení udržitelné kanceláře či udržitelného týmu a spolupráce mezi orgány univerzity i navenek s dalšími univerzitami, městem, vládou a komunitou.
2. Do fungování univerzity spadá snaha o nastavení každodenních univerzitních aktivit tak, aby byly udržitelné. Patří sem vzdělávání, výzkum a praxe. Ve vzdělávání by se studenti měli o EUU učit jak teoreticky, tak prakticky, neměla by být opomíjena výchova k environmentálně zodpovědnému chování. Výzkum by měl napomáhat řešení environmentálních výzev. Do praxe spadá technický provoz univerzity od spotřeby zdrojů, přes dopravu po vyprodukovaný odpad.
3. Evaluace je důležitá pro kontrolu naplňování cílů stanovených v 1. fázi, pro její úspěšnost je potřeba aby byly v první fázi nastaveny cíle a indikátory, na základě kterých pak může proběhnout optimalizace.
4. Optimalizace se snaží vyřešit problémy identifikované v procesu evaluace. Univerzita by každoročně měla vydat report o udržitelnosti, ve kterém shrne, jak se jí dařilo naplňovat stanovené cíle a na základě něhož může podporovat inovace a rozvoj tak, aby se EUU na univerzitě zlepšovala směrem k udržitelnému rozvoji.

Obrázek 3: Procesy a součásti udržitelné univerzity podle konceptu PDCA. Vytvořeno autorkou na základě Lukman a Glavič (2007)

5.4. SEDM KROKŮ EKOŠKOLY

Mezinárodní program Ekoškola (popsaný v kapitole 4.5) stojí na metodice 7 kroků, podle nichž můžou vzdělávací instituce řešit environmentální otázky (Ekoškola, 2019). Metodiku 7 kroků považují za užitečnou při vytváření strategie pro UP ze dvou důvodů:

1. Je ozkoušená v podmínkách českého vzdělávacího systému, i když zatím ne na úrovni vysokých škol.
2. Na rozdíl od předchozích dvou metodik klade velký důraz na zapojování studentů a zaměstnanců do celého procesu.

Kroky

1. Založení ekotýmu, který se skládá z žáků, učitelů a provozních zaměstnanců, ze zástupců vedení školy, rodičů a dalších místních občanů, přičemž hlavní slovo mají žáci.
2. Analýza dopadu školy na životní prostředí ve vybraných tématech: odpady, voda, prostředí školy, energie, doprava, šetrný spotřebitel, klimatické změny, biodiverzita, jídlo a svět.
3. Plán činností zahrnující konkrétní činnosti a úkoly, termíny pro jejich splnění a zodpovědné osoby.
4. Monitorování a vyhodnocování naplňování úkolů a cílů stanovených v plánu činností.
5. Environmentální výchova ve výuce: žáci jsou seznamováni s tématy, kterými se v rámci Ekoškoly zabývají.
6. Informování a spolupráce: správná komunikace toho, co se daří a jak se můžou zapojovat ostatní.
7. Tvorba ekokodexu, který shrnuje hodnoty a zásady školy v oblasti životního prostředí a slouží jako návod k naplňování cílů environmentální udržitelnosti škole i veřejnosti.

5.5. DEVĚT KROKŮ PRO EUU NA UP

Na základě syntézy třech předchozích metodik byla autorkou vytvořena strategie devíti kroků, kterými se UP může stát EUU. Na základě tohoto postupu je vytvořen strategický plán naplňování principů EUU na UP, který je popsán v 6. kapitole.

1. Rozhodnutí a závazek – podepsání charty, zapojení se do sítě EUU.
2. Vytvoření strategie pro EUU – analýza počátečního stavu, stanovení cílů a indikátorů.
3. Vytvoření týmu pro udržitelnost.
4. Podpora bottom-up projektů.
5. Podpora environmentálně příznivého chování studentů a zaměstnanců s přesahem na veřejnost.

6. EUU ve vzdělávání a výzkumu.
7. EUU v každodenním provozu.
8. Monitoring, evaluace, dokumentace, report.
9. Komunikace.

6. NÁVRH STRATEGIE NAPLŇOVÁNÍ PRINCIPŮ ENVIRONMENTÁLNÍ UDRŽITELNOSTI NA UP

Tato kapitola popisuje návrh strategie pro naplňování principů EUU na UP vytvořené autorkou na základě devíti kroků popsaných v předchozí kapitole. Strategie je rozdělená na 9 kapitol, každá kapitola popisuje jeden krok. V každé kapitole je popsáno, jestli už UP nějaké kroky k danému kroku podniká. Pokud ano, jsou tyto kroky popsány. Pokud ne, jsou popsány možnosti, jak by daný krok UP mohla naplňovat. Tyto možnosti jsou popsány na základě již existující infrastruktury UP tak, aby byly v praxi uplatnitelné za stávajících podmínek. Pokud to autorka uznala za přínosné, jsou v kapitole také uvedeny příklady toho, jak se s daným krokem potýkají další české univerzity.

6.1. ROZHODNUTÍ A ZÁVAZEK

Úplně prvním krokem univerzity směrem ke změně na univerzitu environmentálně udržitelnou je rozhodnutí se EUU zabývat. Samotné rozhodnutí ale nemusí vést k žádným výsledkům, proto je nutné se k rozhodnutí nějakým způsobem zavázat.

Zavázat se univerzita může vnitřně, tím že si stanoví vizi a misi udržitelnosti ve svém strategickém záměru či v jiných strategických dokumentech, která se stane základem pro vytvoření strategie EUU (viz kapitola 6.2).

Navenek může univerzita své rozhodnutí podpořit podepsáním charty zavazující ji k udržitelnosti a/nebo zapojením se do některé ze sítí, které spojují univerzity se snahami o dosažení environmentální udržitelnosti (viz kapitoly 3.1 a 3.2).

6.1.1. STANOVENÍ MISE A VIZE

Strategický záměr Univerzity Palackého

Pro stanovení mise a vize pro environmentální udržitelnost má UP základ ve svém Strategickém záměru. V tomto záměru na léta 2016–2020 si univerzita stanovila 10 cílů k naplnění vizí stanovených v záměru. Cíl číslo 9: „*Efektivní, ekonomický, energeticky i ekologicky šetrný a uživatelsky přívětivý provoz*“ (Univerzita Palackého, 2015) by se dal považovat za jistou snahu v oblasti EUU.

Průvodce Udržitelná univerzita

Na oficiální webové stránce univerzity, konkrétně v záložce Průvodce a její podzáložce Udržitelná univerzita, lze najít následující text:

„Přechod na udržitelný rozvoj je pro dnešní společnost jednou z největších výzev tohoto století. Věříme, že univerzity by měly šířit inovace, které posilují společenskou odpovědnost a podporují environmentálně příznivé chování.“ (Univerzita Palackého v Olomouci, 2019)

Stejný text lze najít v tištěném Průvodci pro prváky Kudy kam na stránkách 60 a 61 v podkapitole Udržitelná univerzita, která dává několik tipů na studentské a univerzitní projekty, které s udržitelností souvisí.

Toto prohlášení by se v širším slova smyslu dalo díky volbě slov považovat za vyjádření mise univerzity v oblasti EUU. Jeho umístění do průvodce pro studenty prvních ročníků a ne na nějaké viditelnější místo může naznačovat, že se nejedná o velkou prioritu.

6.1.2. PODEPSÁNÍ MEZINÁRODNÍ CHARTY A ZAPOJENÍ SE DO SÍTĚ ENVIRONMENTÁLNĚ UDRŽITELNÝCH UNIVERZIT

Cestou, jak může univerzita navenek komunikovat svoji snahu být EUU, může být podepsání mezinárodní charty nebo zapojení se do sítě EUU. V roce 2011 existovalo více než 30 dohod týkajících se EUU, které byly podepsány více než 1400 univerzitami na celém světě (Grindsted, 2011). Podepsání mezinárodní dohody může mít pro naplňování cílů EUU pozitivní výsledky. Podle Lozana et al (2015) existuje silné spojení mezi univerzitním závazkem k udržitelnosti a jeho plněním na jedné straně s podpisem deklarace nebo charty na straně druhé.

Přínosem sítě EUU je sdílení informací. Univerzity v sítích se navzájem podporují a inspirují, můžou se od sebe učit (Dlouhá, et al, 2018). Zároveň spolu univerzity mohou v rámci žebříčků soutěžit, což může zvyšovat jejich výkon v oblasti EUU (Grindsted, 2011). Síť vytvářejí základ pro vznik univerzitních strategií, vizí a cílů, které někdy mohou vést až ke vzniku legislativy na úrovni státu (Grindsted, 2011). Zároveň ale podepsání deklarace nezaručuje naplňování cílů EUU, navíc existují EUU, které nikdy žádnou deklaraci nepodepsaly (Lozano, 2013).

Charta COPERNICUS Aliance

Pro Univerzitu Palackého by mohlo být přínosné zapojení se do COPERNICUS Aliance. Je to jediná organizace spojující univerzity snažící se o EUU, do které jsou zapojené české univerzity. Zároveň podle celosvětového průzkumu Lozana et al. (2015), který se zabýval souvislostí podepsání deklarace nebo charty k EUU a jeho vlivu k naplňování závazků, které si univerzity v oblasti EUU dávají, je COPERNICUS aliance neaktivnější v diskuzi o EUU.

Pro zapojení se do této aliance stačí vyplnit formulář a zaplatit členský poplatek⁶. Zapojení se do aliance může přinést inspiraci, profesionální pomoc, účast na konferencích, příležitosti pro financování a společný výzkum (COPERNICUS Alliance, 2015).

6.2. VYTVOŘENÍ STRATEGIE PRO EUU

Strategie pro EUU je hlavním dokumentem, kterým by se snahy o EUU na UP měly řídit. Ve strategii by měly být přesně definovány cíle, pomocí nichž lze dosáhnout EUU tak, jak byla popsána v misi a vizi. K cílům by měly být stanoveny indikátory, které určí, jestli tyto cíle byly naplněny. Pro jejich vyhodnocování je potřeba udělat analýzu počátečního stavu hodnot, které budou indikátory sledovat.

6.2.1. STRATEGICKÝ ZÁMĚR

Pro vytvoření strategie EUU má UP základ ve svém strategickém záměru na roky 2016-2020. Pro naplnění EUU je relevantní nástroj pro naplnění cíle, který je definován následovně:

„Zvýšení energetické a ekologické efektivity univerzitní infrastruktury: Růst cen energií i společenská odpovědnost univerzity velí zaměřit se na tento neméně podstatný aspekt infrastruktury. Cílení směrem k pasivním budovám univerzity, recyklaci odpadu, využití dešťové vody a efektivnímu využití pitné vody umožňuje synergicky uplatnit oba proklamované cíle současně.“ (Univerzita Palackého, 2015)

Pro tento nástroj jsou stanoveny dva ukazatele:

1. Spotřeba energií a surovin (voda, teplo, plyn, elektrická energie).
2. Objem vyprodukovaného směsného odpadu.

Naplňování těchto cílů lze sledovat ve výročních zprávách, ve kterých jsou uvedeny hodnoty pro spotřebovanou energii a množství vyprodukovaného komunálního odpadu (viz tabulka 2). Jak je patrné z tabulky, zatím se pozitivní trend ve snižování spotřeby energií či vyprodukovaného směsného odpadu nedá vypořádat. Zajímavé je, že se v tomto období snížila spotřeba vody a tepla, ačkoliv pro ně žádné cíle na snížení stanoveny nebyly.

Za velkou překážku naplnění lze považovat nedostatečné nastavení ukazatelů, které mají k dosažení cíle pomoci. Pro vhodné nastavení by byla potřeba:

- 1) Znat hodnoty spotřeby energií a produkce směsného odpadu před rozhodnutím je snížit.

⁶ Formulář je jednoduchý: vyplňují se pouze kontaktní údaje, typ organizace a typ členství. Roční členský poplatek je pro univerzitní instituce 1000 EUR ročně, aliance nabízí i tzv. zkušební členství, které stojí 600 EUR na první rok.

- 2) Stanovit si konkrétní cíle a indikátory potřebné k jejich naplnění (viz kapitola 6.2.3), například o kolik a za jaké období se mají hodnoty snížit, aby se dalo mluvit o „Zvýšení energetické a ekologické efektivity univerzitní infrastruktury.“ (Univerzita Palackého, 2015)
- 3) Stanovit si dílčí cíle, které by pomohly hlavní cíl, tj. snížení spotřeby energií a produkce komunálního odpadu, naplnit.
 - a. V případě energií by se mohlo jednat o snižování energií potřebných na konkrétní provoz (vytápění, osvětlení, ohřev vody, klimatizace).
 - b. V případě odpadů by mohlo pomoci stanovit si cíle pro míru třídění odpadu, pro množství košů na tříděný odpad či cíle pro kroky, které mohou vzniku odpadu předcházet.
- 4) Sledovat naplňování cílů v častějších intervalech, než je roční, pro odhalení souvislostí s ročním či akademickým obdobím, pro odhalení vlivu konkrétního projektu pro jejich naplnění atp.

Infrastruktura UP a její provoz			
Rok	2016	2017	2018
spotřebováno			
○ voda (m^3)	181 191	174 815	165 747
○ teplo (GJ)	58 001	56 811	51 953
○ zemní plyn (m^3)	1 229 284	1 321 107	1 224 186
○ elektrická energie (kWh)	20 208 016	20 400 364	20 644 308
vyprodukovaný směsný odpad (t)	541	505	536

Tabulka 2: Infrastruktura UP a její provoz. Vytvořeno autorkou na základě Univerzita Palackého v Olomouci (2019)

Strategické záměry a cíle EEU dalších českých univerzit

Pro srovnání autorka prozkoumala strategické záměry na léta 2016–2020 dalších českých univerzit, aby zjistila, jak a jestli v nich akcentují environmentální udržitelnost. Metodou bylo vyhledávání ve strategických záměrech pomocí klíčových slov: environmentální, ekologický, udržitelnost, odpady, energie. Z výsledků byly vyřazeny výsledky nesouvisející s environmentální udržitelností. V případě slova ekologický to v záměru Veterinární a farmaceutické univerzity v Brně byly všechny zmínky týkající se katedry ekologie, v případě slova udržitelný to byly všechny zmínky zaměřující se na udržitelnost projektů či jejich financování.

Autorka takto prozkoumala strategické záměry českých univerzit, které jsou signatáři charty COPERNICUS (viz kapitola 3.1) a také strategický záměr Masarykovy univerzity, která sice signatářem této charty není, ale autorka ji zařadila, protože s ní Univerzita Palackého v mnoha ohledech „soutěží“

(hlavně při získávání nových uchazečů, obě dvě univerzity mají totiž podobné „geografické pole působnosti“, hlásí se na ně vysoké množství studentů z Moravy a ze Slovenska).

V případě strategického záměru Univerzity Karlovy, Českého vysokého učení technického a Vysokého učení technického nebyly nalezeny žádné výsledky související s klíčovými slovy.

V záměru Veterinární a farmaceutické univerzity Brno patří mezi naplňování cíle pro investiční stavby „podpora energetické úspornosti budov a provozů v areálu univerzity, a to zejména realizací stavebních a energetických opatření k úspoře energie na univerzitě“ (Veterinární a farmaceutická univerzita Brno, 2015)

Masarykova univerzita (MU) plánuje v rámci strategického záměru: „Snížení energetické náročnosti budov a technologických zařízení v rámci MU“, dále „Rekonstrukce menšího rozsahu v objektech univerzity s cílem efektivnějšího využití vlastních prostor a snižování energetické náročnosti jejich provozu“ a „Respektování ekologických principů ve všech činnostech s cílem snižování ekologické stopy, energetické náročnosti a důsledného třídění odpadů“ (Masarykova Univerzita, 2015). Ve všech zmíněných plánech také chybí konkrétnější způsoby, jak těchto cílů plánuje univerzita dosáhnout.

I přes všechny nedostatky cíle týkající se EEU ve strategii Univerzity Palackého, se ve srovnání se strategiemi výše hodnocených univerzit, dá strategie UP považovat za pokročilou.

6.2.2. ZAPOJOVÁNÍ CELÉ UNIVERZITY I ŠIRŠÍ KOMUNITY

Součástí strategie pro EEU by měl být popis způsobu, jak bude do naplňování cílů EEU zapojována univerzita a širší komunita. V celém procesu přechodu univerzity na EEU je pro úspěšnost procesu nezbytné zapojení studentů, zaměstnanců, vedení univerzity i širší komunity s univerzitou spojené, přičemž toto zapojení začíná informováním, pokračuje diskuzí s komunitou a směřuje k partnerství v naplňování cílů (UNEP, 2014). Při zvažování, koho všeho se proces dotkne a kdo by měl být vnímán jako součást naplňování cílů, se stakeholdeři dají rozdělit do dvou skupin. Na primární, což jsou stakeholdeři přímo z univerzity (studenti, zaměstnanci, vedení, koleje a menzy, studentské spolky a asociace, správa univerzity) a sekundární, což jsou stakeholdeři, kteří nejsou integrální součástí univerzity, ale jsou s ní ve styku (absolventi, budoucí studenti, dodavatelé, firmy působící na univerzitě, partneři univerzity, vláda) anebo komunita lidí, kteří žijí v sousedství univerzity a jejichž životy univerzita ovlivňuje.

6.3. VYTVOŘENÍ TÝMU PRO UDRŽITELNOST

Pro správné fungování zavádění EEU je důležité, aby vznikl tým, který bude za EEU zodpovědný (UNEP, 2014; Ekoškola, 2019; Lukman & Glavič, 2007). Při hledání odpovědi na otázku, který univerzitní orgán by se měl zabývat otázkami EEU a jejich praktickou implementací na UP, se nabízí funkce kvestora. Ten

je totiž zodpovědný za správu a řízení chodu univerzity. Konečné rozhodování o tom, jak bude univerzita v tomto směru fungovat tedy závisí převážně na něm.

UP má, pokud se rozhodne principy EEU naplňovat ve svém chodu, dvě možnosti: přidat kvestorovi univerzity EEU do jeho odpovědnosti, nebo vytvořit nový orgán, který by byl za EEU zodpovědný. Jelikož by se ochota EEU řešit mohla měnit společně s osobou, která funkci kvestora zastává, zřízení samostatného orgánu se jeví jako udržitelnější řešení.

Za současného fungování by se EEU mohla zabývat komise vytvořená Akademickým senátem (dále též AS). V budoucnosti by mohla vzniknout kancelář pro EEU, tzv. zelená kancelář.

6.3.1. AKADEMICKÝ SENÁT

Ustanovení výboru pro udržitelnost by se na UP mohlo odehrát v rámci AS. Ten zároveň může splňovat funkci infrastruktury pro zapojování studentů a zaměstnanců do rozhodování o věcech týkajících se chodu univerzity. AS má potenciál v sobě spojit bottom-up a top-down přístupy. AS Univerzity Palackého tvoří 24 zástupců, z toho je 8 studentů (1 z každé fakulty) a 16 akademických pracovníků (2 z každé fakulty). Členové AS jsou voleni na tříleté funkční období. Jednání senátu řídí předseda a dva místopředsedové, první z řad akademických pracovníků a druhý z řad studentů. Senát má trvale zřízeny dvě komise, ekonomickou a legislativní, ale může zřizovat i jiné pracovní komise, například komisi pro EEU.

6.3.2. ZELENÁ KANCELÁŘ

Organizace Rootability (2019) vytvořila koncept green office (zelené kanceláře), který se snaží podporovat na evropských univerzitách vznik týmů, které se EEU zabývají. Podle Rootability by EEU neměla být pouze na bedrech dobrovolníků, ale měla by být řešena studenty a zaměstnanci univerzity, kteří budou mít od univerzity zajištěné financování, kancelář a alespoň jeden částečný pracovní úvazek. Organizace zájemcům o vznik green office na jejich univerzitě nabízí podporu včetně online kurzu. Zatím je v Evropě zapojených 39 green officů.

První green office v Česku vznikl na kolejích České zemědělské univerzity (ČZU) a jmenuje se Green Office KaM. Skládá se z jedné zaměstnankyně na částečný úvazek a týmu dobrovolníků. Dělá projekty a osvětové akce týkající se EEU na kolejích i na univerzitě. V Česku je taková kancelář zatím jediná, ale mezi jeden z cílů této kanceláře patří i sdílení know-how s dalšími českými univerzitami, které by o vznik green office měly zájem (ČZU, 2019).

6.4. PODPORA BOTTOM-UP PROJEKTŮ

Pro přechod univerzity na EEU jsou velmi důležité bottom-up iniciativy, ať už od zaměstnanců nebo studentů. Proto by se je univerzita měla snažit podporovat. Výhodou těchto snah je to, že jsou často

finančně nenáročné (na rozdíl například od zefektivňování energetické náročnosti budov) a dokážou vzbudit zájem akademické obce (UNEP, 2014). Jejich nevýhodou je to, že nejsou pevně zakotvené ve fungování univerzity a pokud jejich iniciátoři z univerzity odejdou, většina projektů pravděpodobně zanikne.

6.4.1. MOŽNOSTI PODPORY BOTTOM-UP INICIATIV ZE STRANY VEDENÍ UNIVERZITY NA PŘÍKLADU PROJEKTŮ STUDENTSKÉ INICIATIVY UDRŽITELNÝ PALACKÝ

K tomu, jakým způsobem by mohla UP podporovat bottom-up iniciativy slouží případová studie fungování studentské organizace Udržitelný Palacký, jíž je autorka součástí, a tedy má přehled o tom, jak organizace funguje a jakým způsobem je podporována univerzitou. Účelem této kapitoly není podrobně popsat fungování této iniciativy, její projekty ani jejich úspěšnost, ale na vybraných projektech, které iniciativa uskutečnila či uskutečňuje, ukázat, jakým způsobem je univerzita podporuje/la a jak by se toto dalo zobecnit pro podporu podobných bottom-up projektů zaměřených na EUU.

Financování projektů

Protože neexistuje oficiální cesta, která by přímo podporovala projekty zaměřené na EUU, musí si studenti hledat různé cesty, jak se k financím dostat. To můžou být různé soutěže, stipendia nebo podpora od fakult, kateder či různých oddělení rektorátu.

Soutěže

Na přírodovědecké fakultě každoročně probíhá soutěž Hýčkejte svou přírodu, jejímž cílem je „*motivovat studenty k nápadům, které mohou přispět ke zviditelnění fakulty či popularizaci některého z přírodovědných oborů. Studenti mohou rovněž přicházet s aktivitami, které ožíví dění na fakultě či zkrášlí její prostředí.*“ (Přírodovědecká fakulta UP, 2018). Ačkoliv v zadání soutěže není nic o environmentálně zaměřených projektech, když jsme se s iniciativou Udržitelný Palacký zajímali o to, jestli bychom na svoje projekty mohli získat podporu od vedení fakulty, bylo nám doporučeno, ať se s nimi jednotliví členové přihlásí do této soutěže, že je to pro vedení nejjednodušší cesta, jak nám peníze na projekty poskytnout.

A nejsme sami, kdo takto peníze na chod projektů své studentské organizace získává. V roce 2018 získalo pomocí soutěže Hýčkejte svou přírodu podporu 12 projektů, z nichž 7 byly projekty realizované studentskými organizacemi. Problém nevidím v tom, že takto organizace peníze získávají, ale v nepřesném zadání, ze kterého vůbec není jasné, že by se mohli hlásit i projekty realizované skupinami studentů ze studentských organizací. Zároveň může vzniknout nevýhoda pro studenty, kteří se do soutěže přihlásí sami za sebe, protože při realizaci projektu je docela rozdíl, jestli na něm člověk pracuje sám nebo ve skupině 15 lidí. Jako řešení bych viděla upravení pravidel soutěže tak, aby bylo jasné, že

se o podporu mohou hlásit i projekty realizované skupinami a soutěž rozdělila do dvou kategorií na základě toho, jestli byl projekt realizován jednotlivcem či skupinou.

Další soutěž, díky níž máme financovaný jeden z našich projektů, byla soutěž Univerzita městu. Podobně jako Hýčkej svoji přírodu nebyla zaměřená na studentské organizace ale na jednotlivé studenty a jejich projekty. Přesto jsme peníze na náš projekt „Dolej sí“ získali.

Stipendia

Další cestou, jakou získáváme finance jsou mimořádná stipendia, která některé fakulty udělují studentům, kteří jsou aktivní ve studentských organizacích. Komplikací je, že každá fakulta má pravidla pro udělování těchto stipendií jiná, některé fakulty je vůbec nemají. Situaci by mohl vyřešit například společný stipendijní fond, ze kterého by se přispívalo na podporu studentských projektů, které nevznikají pod konkrétní fakultou, ale pod celou univerzitou.

Spolupráce se správou kolejí a menz

Významným partnerem pro naše projekty je Správa kolejí a menz (SKM). Poskytují nám prostory pro komunitní zahrádku a Freeshop a společně s námi se snaží zvýšit podíl tříděného odpadu na kolejích a zvýšení podílu jídel rostlinného složení v menze. Pokud bychom si například pro Freeshop museli nějaké prostory pronajmát, asi by tento projekt nikdy nevznikl. Zároveň je ale nemožné, aby SKM poskytovala prostory na další projekty dalším organizacím, protože na kolejích by pro ně nebyl dostatek místa.

Udržitelný Palacký jako součást propagace UP

Ze strany vedení univerzity máme opravdu velkou podporu, někdy to dokonce působí tak, že se námi UP při propagaci pyšní: UP se o Udržitelném Palackém zmiňuje na svém webu, v sekci průvodce pro prváky. Při náboru nových studentů, když se je snaží nalákat na studentské organizace, většinou jako první zmiňuje právě Udržitelného Palackého.

Závěr

Jako největší problém ve fungování Udržitelného Palackého vidím to, že máme s vedením univerzity tak dobré vztahy, že se nám nechce tlačit za lepší prosazování principů EUU nebo hodnotit snahy vedení o EUU, abychom si ony dobré vztahy „nepokazili“.

Taky se nám za ty tři roky fungování podařilo objevit cestičky, jak získat podporu univerzity i SKM pro naše projekty. Což nám zajistilo možnost tyto projekty uskutečnit, ale zároveň to není udržitelné řešení. Měla by existovat cesta, jak podporovat projekty zaměřené na EUU, kterou by mohl využít každý, kdo by měl o takové projekty zájem, ne jen Udržitelný Palacký. Ať už vyhlašováním soutěží, poskytováním stipendií či vydáváním drobných grantů na studentské environmentálně zaměřené projekty.

6.5. PODPORA ENVIRONMENTÁLNĚ PŘÍZNIVÉHO CHOVÁNÍ

Na celkový environmentální dopad univerzity má vliv nejenom fungování univerzity, ale také chování jejích zaměstnanců a studentů. Pro snížení svého environmentálního dopadu by UP mohla inspirovat k environmentálně příznivému chování. V této kapitole je popsáno, jak toho může docílit v oblasti dopravy, odpadů, stravování, nákupu reklamních předmětů a pořádání akcí.

6.5.1. DOPRAVA

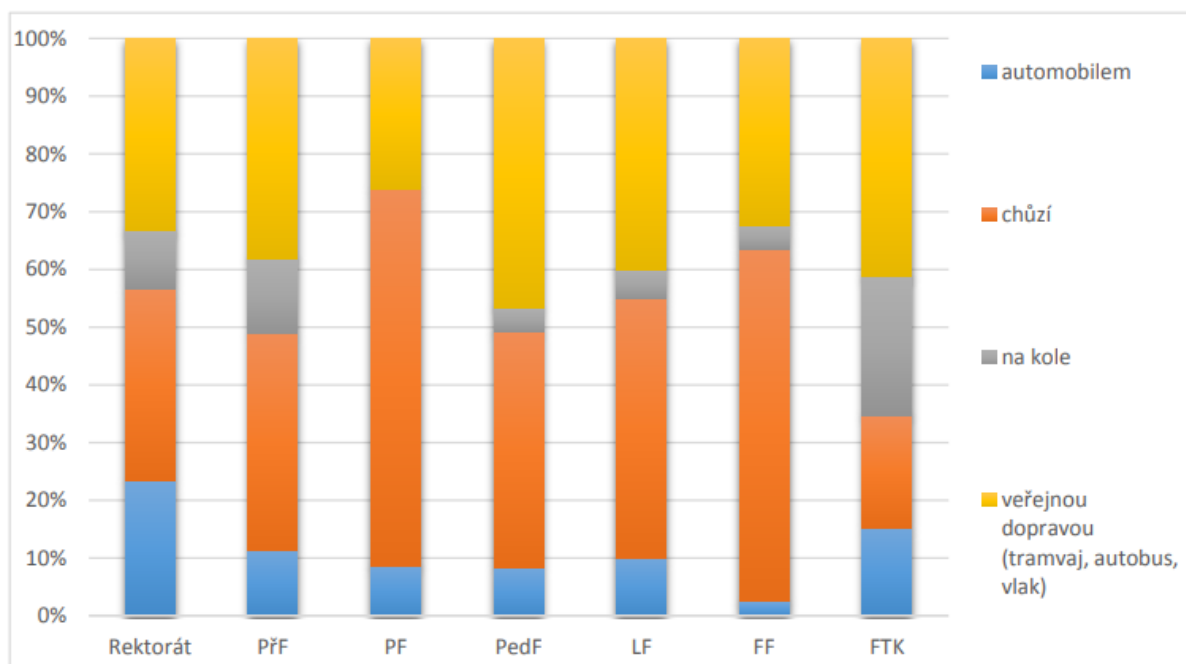
V řešení dopravy v Olomouci se UP daří spojovat hned několik kroků k EEU. Výzkum, podporu environmentálně příznivého chování a budování infrastruktury. Skvělým příkladem toho, jak může být výzkum na univerzitě prováděn tak, aby se zabýval environmentálními otázkami jsou výzkumy zaměřené na dopravu z týmu Matúše Šucha z katedry psychologie, které jsou navíc veřejnosti prezentovány formou interaktivních webových stránek. Například projekty Chodím Olomoucí a Měsíc bez auta.

Podle výzkumu Šuchy et. al (2015), který se zaměřoval na vizi univerzity ve vztahu k udržitelné dopravě, má UP velký potenciál k podpoře udržitelných módů dopravy, mezi něž patří chůze, jízda na kole a hromadná městská doprava. Jelikož se přibližně 80 % studentů a zaměstnanců dopravuje na univerzitu ze vzdálenosti kratší než 5 kilometrů a 29 % dokonce ze vzdálenosti kratší než 1 kilometr (viz tabulka 3), existuje velký potenciál pro jízdu na kole nebo chůzi.

Jízdu na kole se univerzita snaží podporovat svým projektem UP Bike, v rámci něž využívá různé způsoby k tomu, aby cyklistiku podpořila. V tzv. UP Bike pointech si mohou studenti a zaměstnanci nechat ve vybraných cykloservisech opravit kolo se slevou (Moolbike, 2019). UP také buduje stojany a přístřešky na kola a na některých fakultách jsou umístěny také pumpičky na kolo a nářadí, které si studenti mohou vypůjčit k opravám svých kol. Podpořit cyklistiku se UP snaží i každoročním zapojováním do akce Do práce na kole.

O podporu cyklistiky se také snaží studentský projekt Ride2school, v rámci něž studenti fakulty tělesné kultury (FTK) doprovázejí na kole žáky základních škol na jejich cestě do školy. Tím se u nich snaží vybudovat pozitivní vztah k cyklistice, naučit je pravidlům silničního provozu a postupně je vychovat k tomu, aby se zvládli do školy dopravovat na kole i sami (Ride2school, 2019).

UP také motivuje studenty a zaměstnance k tomu, aby pro dopravu využívali městskou hromadnou dopravu. Jednu dobu byl dokonce rektor univerzity Jaroslav Miller k vidění na reklamě na tramvajích, která vyzývala k využívání MHD. K podpoře používání MHD nahrává samozřejmě i fakt, že v Olomouci je jízdné na MHD nejlevnější ze všech krajských měst České republiky (Česko v datech, 2017).

Tabulka 3: Jak se dopravují studenti a zaměstnanci UP do školy/práce. Zdroj: Šucha et. al 2015

Uhlíková stopa služebních cest

Na univerzitě v Ghentu se rozhodli snížit uhlíkovou stopu z dopravy zaměstnanců podporou cestování vlakem a autobusem namísto letadla. Od června roku 2018 nemůžou zaměstnanci univerzity letět do 80 měst, které jsou od Ghentu vzdálené méně než 6 hodin vlakem, pokud na letu trvají, univerzita je neproplatí (Ghent University, 2018). Uhlíková stopa letů do vzdálenějších destinací je univerzitou *offsetována*.

UP by se tímto mohla inspirovat, v současnosti při schvalování proplácení cestovních nákladů hraje roli hlavně cena, na podporu environmentálně příznivé dopravy by u schvalování mohl hrát roli i způsob dopravy a jeho vliv na životní prostředí.

6.5.2. ODPADY

V oblasti odpadového hospodářství by se univerzita měla zaměřit na předcházení vzniku odpadu a na podporu třídění odpadu, který na jejím území vznikne. Předcházet vzniku odpadu může především motivací k jeho menší produkci. Zvýšit míru recyklace může vhodným umístěním košů na tříděný odpad a umístěním košů na více druhů tříděného odpadu, než je běžně tříděný plast, sklo a papír.

To, jak jsou koše na tříděný odpad vzdálené, ovlivňuje míru třídění. Čím blíže koše jsou, tím více odpadu lidé vytřídí. Dalším aspektem, který ovlivňuje míru třídění jsou samostatně stojící koše na směsný odpad. Ty by měly v ideálním případě být jen tam, kde jsou koše na tříděný. Protože jinak u části lidí vyhraje lenost a odpad vyhodí do koše bližšího (DiGiacomo, et al., 2018).

Způsobů, jak motivovat k předcházení vzniku odpadu existuje celá řada. Od infrastruktury, přes finanční motivaci po osvětu.

Všechny tři způsoby se dají využít například při snaze o snížení odpadu z jednorázových kelímků na kávu. Pomocí informačních plakátů na automatech na kávu nebo u podniků, které kávu prodávají, může probíhat osvěta, při níž se zákazníkům vysvětlí, proč by neměli používat tolik jednorázových kelímků. I pokud to zákazník pochopí, šance, že jednorázové kelímky přestane používat je nízká. Efektivní je motivace finanční: káva do vlastního kelímku ušetří zákazníkovi peníze. Důležité také je, aby existovala infrastruktura, která nákup kávy do vlastního kelímku zákazníkovi umožní. V případě automatů je to možnost zvolit nápoj bez kelímku, v případě podniků je to informovanost a ochota obsluhy.

6.5.3. STRAVOVÁNÍ

Podporovat environmentálně příznivé stravování může univerzita skrze jídlo podávané v menzách a prodávané v podnicích ve svých prostorách. V menze bylo v roce 2017 vydáno přes 744 tisíc porcí jídla (Univerzita Palackého v Olomouci, 2019). I malá změna směrem k udržitelnějšímu složení jídelníčku může mít v tak velkém množství jídel dopad. Menza může snížit environmentální dopad podávaného jídla ze dvou směrů: Za prvé může vařit z takových potravin, které mají co nejmenší environmentální dopad (lokální a bio produkce). Za druhé může nabídkou jídla strávnický podporovat v udržitelných stravovacích návycích, například tím, že rozšíří nabídku rostlinných pokrmů. V době psaní této práce menza na zkoušku zavádí „bezmasý pátek“ – den, kdy jsou všechna jídla, která nabízí vegetariánská. Tím se snaží ověřit, jaká bude po tomto druhu potravy poptávka.

V Brně na Masarykově univerzitě je poptávka po bezmasé stravě tak vysoká, že je bezmasému jídlu vyhrazena celá jedna výdejna menzy (Masarykova Univerzita, 2019).

6.5.4. EKOLOGICKÉ REKLAMNÍ PŘEDMĚTY – UPOINT

Informační centrum UP – UPoint, které zároveň slouží jako prodejna propagačních předmětů, nemá v České republice obdoby a je to jedna z věcí, kterou by se v rámci EEU mohly inspirovat ostatní české univerzity. Dokazuje totiž, že i informační a propagační předměty se dají vyrábět kvalitně, s vkusem a tak, aby zbytečně nezatežovaly životní prostředí. Většina výrobků v UPointu je regionální a ekologická a často vyrobena absolventy UP. V nabídce najdeme například přírodní kosmetiku vyrobenou přímo v Olomouci, české sklo a porcelán, regionální nápoje a potraviny atd... (UPoint, 2019). Kromě podpory absolventů a regionální produkce UPoint také vzdělává své zákazníky. Ceny produktů jsou totiž vyšší, než běžné reklamní produkty, které se vyrábí tak, aby byly co nejlevnější. V obchodě i na cedulkách zboží je vysvětleno, proč tomu tak je. Student nebo třeba turista si tak koupí reklamních předmětů méně, ale ve vyšší kvalitě a snad jim bude i věnovat větší péči.

6.5.5. UNIVERZITNÍ AKCE A JEJICH POTENCIÁL K ZAPOJOVÁNÍ VEŘEJNOSTI DO EUU

Olomouc je nazývána jako univerzitní město. Není to jen kvůli velkému množství studentů a rozmístění fakult po celém městě, ale také proto, že se UP aktivně zapojuje do chodu města a organizuje akce, které jsou dostupné i veřejnosti. To skýtá potenciál k podpoře environmentálně příznivého chování veřejnosti.

Příkladem akce, která je organizována univerzitou a účastní se jí široká veřejnost je festival dokumentárních filmů Academia film Olomouc (AFO), jehož organizátoři se snaží, aby byl i ekologický. Na festivalu AFO se vždy minimálně jedna sekce zaměřuje na životní prostředí. Pro omezení odpadu se na nápoje používají vratné kelímky, klíčenky na akreditaci jsou vratné, místo tištěného programu existuje mobilní aplikace. Na všech festivalových místech jsou koše na tříděný odpad a strava na festivalu je rostlinného původu (AFO, 2019).

Na Olomoucký Majáles se jeho organizátoři už několik let pokoušeli prosadit používání zálohovaných kelímků na nápoje. V roce 2019 se jim to podařilo. Momentálně je tahle skutečnost dána snahou organizátorů, ale je dobrým příkladem, že i na univerzitě se můžou pořádat akce, které nemají negativní environmentální dopad.

UP by se mohla inspirovat a podobné jednání na všech svých akcích požadovat. Například kelímky, které se pořídily na Majáles, teď můžou používat organizátoři dalších univerzitních akcí. Když už podobná infrastruktura vznikne, mohla by ji univerzita podpořit tím, že dá používání zálohovaných kelímků jako podmínku organizace akcí.

6.6. EUU VE VZDĚLÁVÁNÍ A VÝZKUMU

Velkou výhodou univerzity oproti jiným institucím, které se o EUU snaží je, že si nemusí najímat externí pracovníky pro výzkum. Pro zkoumání toho, jak se stát EUU anebo hodnocení toho, jak se jí to daří může využívat zaměstnance a studenty, čímž může ušetřit finanční prostředky a zároveň podpořit oblast výzkumu, kterou se v ČR téměř nikdo nezabývá.

Univerzita by se ale neměla v oblasti EUU zaměřovat pouze na výzkum. Jak bylo řečeno v předchozí kapitole, pro snížení environmentálního dopadu univerzity je důležité i to, jaký environmentální dopad mají její zaměstnanci a studenti. Proto by se UP měla snažit témata EUU zařadit i do výuky.

6.6.1. VZDĚLÁVÁNÍ

Zařazování EUU do výuky ale brání systém, jakým univerzity v Česku fungují. Proto výuka předmětů, které se EUU zabývají stojí na jednotlivých katedrách, které si sami stanovují, jaké předměty na nich budou vyučovány. Jedinou cestou, jak může UP podporovat výuku EUU v předmětech je vytvoření takových předmětů v kategorii volitelných předmětů (předměty typu C), které by byly přístupné

studentům celé univerzity. Toto ale komplikuje fakt, že od roku 2017 zavedla univerzita novým Studijním a zkušebním řádem tzv. kreditovou banku. Kreditová banka omezuje studenty v možnosti zapisovat si volitelné předměty z jiných fakult. Za každý rok studia získá student dva kredity do této banky, ze které se mu pak odečítají, pokud si zapíše nějaký předmět mimo svoji fakultu. Po vyčerpání kreditů pro něj není možné si volitelné předměty z jiných fakult zapsat. Takové pravidla je krokem zpět pro zavádění EUU do výuky. EUU je téma interdisciplinární a pro jeho výuku je vhodné, aby bylo vyučováno i na jiných fakultách.

6.6.2. VÝZKUM

V současnosti jsou výsledky výzkumu univerzit jedním z hlavních kritérií v hodnocení kvality instituce. Proto se na mnoha pracovištích přikládá výzkumu mnohem větší váha než výuce. Tento výzkum ale bohužel není v oblasti EUU podle Dlouhé a Moldana (2013) dostačující.

Etika výzkumu v souladu s EUU

V rámci EUU by se UP měla snažit o to, aby její výzkum nebyl financován společnostmi, které jsou s environmentální udržitelností v rozporu. Způsob financování výzkumných projektů by měl upravit etický kodex univerzity.

Co se EUU na UP týče, v etickém kodexu je pouze jednou zmíněno slovní spojení životní prostředí, a to v 3. bodu 3. části: *„Etický kodex univerzity vyzývá výzkumníky k ohledu na životní prostředí: Vědecký pracovník vždy dbá na to, aby těmito aktivitami neohrožoval spolupracovníky, lidskou společnost, životní prostředí, materiální, kulturní a etické hodnoty.“* (Univerzita Palackého, 2017)

6.6.3. VZDĚLÁVÁNÍ VEŘEJNOSTI: PROJEKT UNION – OBČANSKÁ UNIVERZITA

Pro informování a vzdělávání veřejnosti v oblasti environmentální udržitelnosti by UP mohla využít svůj projekt občanská univerzita, v rámci kterého nabízí dobrovolníci z řad studentů a zaměstnanců workshopy a přednášky zdarma *„všude tam, kde o ně bude zájem“* (Univerzita Palackého, 2019). Environmentální udržitelnost mezi nabízenými tématy není, ale jelikož projekt stojí na dobrovolnících a jejich ochotě veřejnosti přednášet, stačilo by, kdyby se našel dobrovolník, který by o tématu udržitelnosti vzdělával.

6.7. EUU V KAŽDODENNÍM PROVOZU

Do každodenního provozu UP spadá správa budov, spotřeba vody, energií a dalších zdrojů, životní prostředí na pozemcích UP a produkce odpadů. To, jak moc bude každodenní provoz univerzity v souladu s EUU závisí jak na chování zaměstnanců a studentů tak na tom, jak šetrné k životnímu prostředí jsou univerzitní budovy a pozemky. Environmentálně udržitelného provozu lze tedy

dosáhnout podporou environmentálně příznivého chování studentů a zaměstnanců (viz kapitola 6.5) a vybudováním „zelené“ infrastruktury.

V budování zelené infrastruktury by se UP mohla inspirovat od ČZU. Ta má ve svém areálu mokřad, zelené střechy i solární panely na výrobu energie. Pokroková je taky ve třídění odpadu – kromě papíru, plastu a skla se dají třídít i tonery, kovy, zářivky, baterie a bioodpad. I díky tomu se v mezinárodním žebříčku UI Green Metric ⁷ umístila na 48. místě nejekologičtějších univerzit (UI GreenMetric, 2018), což ji dělá českou nejekologičtější univerzitou.

6.7.1. EKOLOGICKÁ KRITÉRIA V ZADÁVÁNÍ VEŘEJNÝCH ZAKÁZEK

Cestou, jak naplňovat principy EUU při opravách či stavbách budov, či nákupu nových věcí na UP je zahrnout environmentální kritéria do zadání veřejných zakázek o něž lze doplnit kritérium ekonomické (Zákon č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách). Zakázku tedy nutně nemusí vyhrát ten dodavatel, který ji poskytne nejlevněji, ale ten, který ji také zhotoví v souladu s principy EUU.

6.7.2. BOJ SE SUCHEM

Největší environmentální výzva, které momentálně Česká republika čelí, je sucho (Brázdil, et al., 2015). Nejvyšším přínosem UP pro snížení dopadů sucha by mohla být hlavně výzkumná činnost. V oblasti infrastruktury se může UP snažit zvýšit retenční schopnost na svých pozemcích a budovách. Nejméně náročným řešením v této oblasti je sečení trávy tak, aby nebyla moc krátká, trochu náročnějším je vybudování mokřadu a opravdu náročným řešením je budování zelených střech.

6.7.3. SNÍŽENÍ MNOŽSTVÍ SKLENÍKOVÝCH PLYNŮ

Strategie EUU týkající se provozu univerzity by v sobě také měly odrážet snahu snížit produkci skleníkových plynů, případně podpořit jejich pohlcování či offsetování. Pro takové snahy je nezbytné zjistit počáteční hodnoty emisí a stanovit si jasné cíle na jejich snížení (Simpson, 2009).

V oblasti spotřeby energie, se dá snížení skleníkových plynů docílit třemi cestami:

1. Snížením spotřebované energie
2. Výrobou energie z obnovitelných zdrojů
3. Nákupem energie z obnovitelných zdrojů

⁷ UI Green Metric World University Rankings je jediný žebříček na světě, který hodnotí, jak univerzity rozvíjejí svou infrastrukturu a vzdělávání s ohledem na životní prostředí. Má ale své nedostatky: univerzity se do něj zapojují dobrovolně a data potřebná k vyhodnocení zadávají pomocí online formuláře. Je tedy čistě na univerzitě, jaká data zadá a nikdo nekontroluje jejich správnost.

UP v žebříčku není, ale její zapojení by mohlo pomoci k naplňování EUU. Zapojení je dobrovolné a probíhá skrze online formulář.

6.7.4. ODPADY

Fyzická analýza odpadu je možností, jak identifikovat potenciál pro zlepšení třídění odpadu. Jedná se o manuální rozbor reprezentativního vzorku smíšeného komunálního odpadu (SKO), který vytvoří přehled o tom, co je obsahem SKO. Během vzorkování a rozboru je reprezentativní množství SKO manuálně roztříděno na jednotlivé položky dle katalogu odpadů, jejich množství je zváženo a tabelárně zpracováno (INCIEN, 2019). Tímto způsobem si UP může udělat obrázek o tom, jaký je potenciál pro zlepšení třídění a přizpůsobit tomu rozmístění košů na tříděný odpad a druhy odpadu, které se na UP dají třídít.

Na Vysoké škole báňské prováděli studenti a zaměstnanci analýzu košů na smíšený odpad po dobu půl roku každý týden. Na základě tohoto výzkumu identifikovali největší potenciál na zvýšení podílu vyříděné složky odpadu v bioodpadu, proto nainstalovali do areálu univerzity kompostéry (Ekolist, 2017).

6.8. MONITORING, EVALUACE, DOKUMENTACE, REPORT

Pro úspěšné naplňování cílů, které si UP stanoví ve své strategii pro EEU, je důležitý jejich průběžný monitoring a evaluace. Poznatky při nich získané by pak měly sloužit jako základ pro úpravu strategie EEU na další období tak, aby byla co nejvíce potlačena negativa, na které se při monitoringu a evaluaci narazilo.

Monitoring a evaluace nabízí prostor pro výzkum, který by mohli v rámci své výzkumné činnosti provádět zaměstnanci či studenti univerzity.

V průběhu celého procesu je taktéž důležitá dokumentace. Dokumentovat by univerzita měla všechno, co se EEU týká. Na základě dokumentace, evaluace a monitoringu by měl být každoročně vydán report, ve kterém UP akademické obci i veřejnosti shrne, jak probíhalo snažení o EEU v uplynulém roce.

6.9. KOMUNIKACE

Ke strategii EEU univerzity patří také její správná komunikace, a to v průběhu celého procesu. Pokud aplikování EEU principů znamená nějakou zásadní změnu ve fungování univerzity, je důležité, aby studenti i zaměstnanci chápali, proč se tato změna děje.

Pokud univerzita nebude svoje závazky k EEU dostatečně komunikovat, může se stát, že se na ně zapomene a časem se o ně přestane snažit. Dobře informovaní členové akademické obce i veřejnosti můžou, pokud závazky znají, vytvářet tlak na jejich naplňování.

Environmentální udržitelnost může být také jedním z faktorů, podle kterých si studenti budou v budoucnu vybírat vysokou školu. Pokud bude UP svoje EUU snahy těmto zájemcům o studium úspěšně komunikovat, může zvýšit počet přihlášených uchazečů o studium.

Pro komunikaci EUU by UP mohla využít svoji webovou stránku, kde by mohla být záložka věnovaná EUU. Dále by se o EUU mohla zmiňovat v informačních brožurách pro uchazeče o studium, ve výroční zprávě a skrze univerzitní časopis Žurnál UP.

6.10. SHRNUÍ STRATEGIE

Vzhledem k omezenému rozsahu práce není strategie tak detailní, jak by si autorka přála. I přesto strategie zahrnuje ty nejdůležitější informace pro EUU na UP a měla by být funkčním a dostačujícím návodem a inspirací k tomu, jak s aplikací principů EUU na UP začít. Pro zvýšení šance, že někdo strategii použije by bylo vhodné strategii zpracovat „čtivější“ formou, například ve formátu policy paperu, informační brožury nebo interaktivní online prezentace. Vhodné by taky bylo strategii osobně odprezentovat vedení univerzity. S drobnějšími úpravami by strategie také mohla posloužit dalším českým univerzitám.

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo navrhnout možné způsoby, jak na Univerzitě Palackého v Olomouci uplatňovat principy environmentální udržitelnosti. Tento cíl byl v práci naplněn vypracováním strategie devíti kroků, kterými by Univerzita Palackého v Olomouci mohla docílit toho, aby se stala environmentálně udržitelnější.

Teoretická část práce popsala, co to environmentální udržitelnost je a jak souvisí s univerzitami. Environmentální udržitelnost úzce souvisí s pojmem udržitelný rozvoj, což je rozvoj společnosti, který naplňuje potřeby současné generace a neohrožuje naplňování potřeb generací příštích. Udržitelný rozvoj stojí na třech pilířích: environmentálním, sociálním a ekonomickém. Udržitelnost univerzit stojí na čtyřech pilířích, k původním třem je přiřazen ještě pilíř dobrého řízení.

Počátky diskuze o environmentální udržitelnosti sahají do 80. let minulého století. První deklarace týkající se univerzit a jejich role pro udržitelný rozvoj byla deklarace z roku 1990 z Talloires, která zároveň vytvořila první chartu pro univerzity, v níž se zavazují k naplňování snah o udržitelný rozvoj. Podobných chart a deklarací od té doby vznikly desítky, společně se sítěmi, které spojují univerzity snažící se o udržitelnost. Pro české univerzity je nejzajímavější evropská charta COPERNICUS, jejíž signatáři tvoří alianci COPERNICUS, protože to je jediná organizace spojující univerzity snažící se o EUU, do které jsou zapojeny i české univerzity.

Ačkoliv se environmentální udržitelnost univerzit diskutuje od 80. let minulého století, v Česku a střední Evropě má specifické postavení, jelikož se začala vyvíjet až po roce 1989. Kromě zpoždění jsou environmentální snahy na univerzitách v Česku brzděny také nedůvěrou Čechů k udržitelnému rozvoji. Ta obecně souvisí s obavami z ekonomické náročnosti jeho naplňování. V univerzitním prostředí je brzdou uspořádání oborů, které jsou úzce zaměřené, což pro rozvoj diskuze udržitelnosti, která je silně interdisciplinární, není ideální. Oproti univerzitám na Západě, kde je environmentální udržitelnost univerzit velmi důležitým aspektem, v Česku pro zavádění principů environmentální udržitelnosti chybí možnosti financování.

Navzdory tomu se v českém vzdělávacím systému podařilo zakotvit environmentální vzdělávání, které se u nás vyvíjí od sametové revoluce, avšak končí středními školami. Na univerzitách se environmentální výchovu učí pouze studenti pedagogických fakult, a to v předmětu, kde se sice učí, jak environmentálně vzdělávat, ale už sami nejsou environmentálně vzděláváni. Jestli jsou studenti vzděláváni k environmentálně příznivému chování na ostatních fakultách závisí čistě na tom, jestli katedry zařadí do výuky předměty, které se environmentálními tématy zabývají. Neexistuje ani mnoho specializovaných oborů, které by se environmentálními tématy zabývaly. V roce 2016 se z 636 akreditovaných oborů pouze 24 zabývalo primárně environmentálními otázkami, z toho pouze 3 byly explicitně zaměřeny na udržitelný rozvoj.

Všechny tyto aspekty ovlivnily vytváření strategie aplikace principů environmentální udržitelnosti univerzit pro Univerzitu Palackého v Olomouci. Původním záměrem práce bylo strategii vytvořit na základě syntézy strategií environmentální udržitelnosti jiných univerzit. Jak bylo ale zjištěno v literární rešerši zabývající se environmentální udržitelností v Česku a ve střední Evropě, české univerzity mají taková specifika, že pouhé zkopírování úspěšných projektů z jiných univerzit by vůbec nemuselo fungovat. Proto byla autorkou navržena strategie devíti kroků vytvořených syntézou třech metodik popisujících postup, jak se vzdělávací instituce mohou stát udržitelnými. Devíti kroky, kterými by UP měla projít, aby se stala environmentálně udržitelnou jsou: rozhodnutí a závazek; vytvoření strategie; založení týmu pro udržitelnost; podpora bottom-up projektů; podpora environmentálně příznivého chování; vzdělávání a výzkum; každodenní provoz; monitoring, evaluace a dokumentace; komunikace.

Strategie byla navržena tak, aby byla uskutečnitelná v současných podmínkách UP, tedy aby nevyžadovala vysoký rozpočet, ani institucionální změny, které nejsou v nejbližším časovém horizontu možné. K vytvoření strategie posloužily projekty, které už na UP fungují a nějakým způsobem environmentální udržitelnost podporují. Patří sem podpora cyklistiky, prodej ekologických reklamních předmětů, nastavení cíle snížení spotřeby energií a produkce odpadů ve strategickém záměru, aktivity studentské iniciativy Udržitelný Palacký a snahy Správy kolejí a menz o zvýšení míry třídění odpadu na

kolejích. Strategie byla rozšířena o návrhy projektů, které by se daly dělat s využitím již existujícího nastavení univerzity. Popsán byl projekt UniOn, v rámci nějž studenti a zaměstnanci pořádají přednášky pro veřejnost. Aby tento projekt zapadal do strategie environmentální udržitelnosti, stačilo by veřejnosti nabízet i témata týkající se environmentálních otázek. Univerzitní filmový festival AFO, který se snaží být ekologickou akcí, může sloužit jako vzor pro pořádání univerzitních akcí v udržitelném duchu. Velký potenciál pro snížení nepříznivého environmentálního dopadu univerzity má motivování ke změnám návyků studentů, zaměstnanců i veřejnosti tak, aby byly environmentálně šetrnější. Univerzita má možnost jejich návyky měnit prostřednictvím vzdělávání, osvětovou činnost a podporu infrastruktury, která environmentálně příznivé chování podporuje. V případě dopravy je to například podpora cyklistiky budováním stojanů na kole a poskytováním slev na jejich opravu, v případě třídění odpadů je to rozmístění odpadkových košů na třídění opad tak, aby nebyly vzdálenější než koše na odpad směsný. Pro inspiraci toho, jak by mohly navrhované projekty fungovat v praxi, byly ve strategii také prezentovány projekty z ostatních univerzit.

Prostor pro další výzkum skýtá především oblast změn, které se týkají tvrdé infrastruktury, jako je budování a rekonstrukce budov. Pozornost by si také zasloužily možnosti univerzity chránit biodiverzitu, a to jak na svých pozemcích, například budováním mokřadů, výsadbou ohrožených druhů rostlin a stromů nebo budováním přírodě blízkých opatření, tak mimo svoje pozemky za pomoci vědy a výzkumu.

CITOVANÁ LITERATURA

AFO, 2019. *Průvodce: Je AFO eko-friendly?*. [Online]

Available at: <https://afo.cz/pruvodce/#13>

[Přístup získán 15 Duben 2019].

Zákon č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách

Bekessey, S. a další, 2003. *Universities and Sustainability*. 2 editor Carlton: Australian Conservation Foundation Inc/Australian Conservation Foundation Inc.

Brundtland, G. H., Khalid, M., Agnelli, S. & Al-Athel, S., 1987. *Our common future: The Report of the World Commission on Environment and Development*. New York, Oxford: Oxford University Press.

COPERNICUS alliance, 2011. *About: Background*. [Online]

Available at: <https://copernicus-alliance.org/background>

[Přístup získán Leden 2019].

COPERNICUS Alliance, 2015. *Membership*. [Online]

Available at: <https://copernicus-alliance.org/become-member>

[Přístup získán Leden 2019].

Čerych, L., 2011. *Třetí role vysokých škol a občanská společnost*. Praha, Nadace rozvoje občanské společnosti, pp. 10-15.

Česko v datech, 2017. *Přepavní kontrola ČvD*. [Online]

Available at: <http://www.ceskovdatech.cz/clanek/61-prepravni-kontrola-ceska-v-datech-nejdrazi-mhd-nabizi-liberec-nejmene-dopravu-dotuji-v-usti/>

[Přístup získán 27 Duben 2019].

Činčera, J. & Dlouhá, J., 2008. *Vzdělávání pro udržitelný rozvoj: Doporučení MŠMT k implementaci na fakultách připravujících budoucí pedagogické pracovníky*. místo neznámé: MŠMT.

ČZU, 2019. *Koleje a menza: Green Office KAM*. [Online]

Available at: <https://www.kam.czu.cz/cs/r-13968-green-office-kam>

[Přístup získán 18 Duben 2019].

DiGiacomo, A. a další, 2018. Convenience improves composting and recycling rates in high-density residential buildings. *Journal of environmental planning and management*, Únor, pp. 309-331.

Dlouhá, J., Glavic, P. & Barton, A., 2017. Higher education in Central European countries: Critical factors for sustainability transition. *Journal of Cleaner production* 151, pp. 670-684.

Dlouhá, J., Henderson, L., Kapitulčinová, D. & Mader, C., 2018. Sustainability-oriented higher education networks: Characteristics. *Journal of cleaner production*, 20 Leden, pp. 4263-4276.

Dlouhá, J. & Moldan, B., 2013. *Sustainability in higher education: the Central and Eastern European case*. Bad Homburg, erlag fur Akademische Schriften.

Dlouhá, J., Vintar, M. K. & Dlouhý, J., 2017. ESD principles in higher education from a perspective of Central and Eastern European countries. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 18(6), pp. 822-840.

Ecoschools, 2019. *About FEE Ecocampus*. [Online]

Available at: <https://www.ecoschools.global/ecocampus-about>

[Přístup získán 17 Březen 2019].

Ekoškola, 2019. *O programu Ekoškola*. [Online]

Available at: <https://ekoskola.cz/cz/o-programu-ekoskola>

[Přístup získán 7 Březen 2019].

Evropský parlament, 2017. *EU approach to sustainable development*. [Online]

Available at: https://ec.europa.eu/info/strategy/international-strategies/sustainable-development-goals/eu-approach-sustainable-development_en

[Přístup získán Duben 2019].

Ghent University, 2018. *Ghent University reduces number of air flights*. [Online]

Available at: <https://www.ugent.be/en/news-events/air-flights-reducing-sustainable-travel-ghent-university.htm>

[Přístup získán 19 Duben 2019].

Grindsted, T. S., 2011. Sustainable Universities : from declarations on sustainability in higher education to national law. *Environmental Economics*, 22 Červenec, pp. 29-36.

Hungerford, H. R. & Volk, T. L., 1990. Changing Learner Behavior Through Environmental Education. *The Journal of Environmental Education*, pp. 8-21.

Jeřábek, J., 2006. *Zelená univerzita*. Brno: ACSA.

Lozano, R., Ceulemans, K., Alonso-Almeida, M. & al., e., 2015. A review of commitment and implementation of sustainable development in higher education: results from a worldwide survey. *Journal of Cleaner Production*, pp. 1-18.

Lozano, R. L. R. L. F. H. D. L. W., 2013. Declarations for sustainability in higher education: becoming better leaders, through addressing the university system. *Journal of Cleaner production*, Červen, pp. 10-19.

Lukman, R. & Glavič, P., 2007. What are the key elements of a sustainable university?. *Clean Technologies and Environmental Policy*, pp. 103-114.

Masarykova Univerzita, 2015. *Dlouhodobý záměr Masarykovy Univerzity na léta 2016–2020*. [Online] Available at: https://www.muni.cz/media/docs/1110/Dlouhodoby_zamer_MU_2016_2020.pdf [Přístup získán leden 2019].

Masarykova Univerzita, 2019. *Veggie bar*. [Online] Available at: <https://www.skm.muni.cz/menza/veggie-bar> [Přístup získán 28 Duben 2019].

Moolbike, 2019. *UPBIKE point*. [Online] Available at: <https://www.moolbike.cz/sluzby/upbike-point/> [Přístup získán 18 Duben 2019].

MŠMT, 2008. *Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj České republiky (2008 – 2015)*, Praha: autor neznámý

MŠMT, 2008. *Vzdělávání pro udržitelný rozvoj: Doporučení MŠMT k implementaci na fakultách připravujících budoucí pedagogické pracovníky*. místo neznámé: autor neznámý

MŽP, 2016. *Státní program environmentálního vzdělávání*. místo neznámé: autor neznámý

MŽP, 2017. *Udržitelný rozvoj*. [Online] Available at: https://www.mzp.cz/cz/udrzitelny_rozvoj [Přístup získán 8 Duben 2019].

MŽP, 2018. *Environmentální vzdělávání a poradenství*. [Online] Available at: https://www.mzp.cz/cz/environmentalni_vzdelavani_poradenstvi [Přístup získán 5 Duben 2019].

MŽP, 2019. *Akční plán na léta 2019-2021 ke Státnímu programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty a environmentálního poradenství na léta 2016-2025*. Praha: Vláda ČR.

MŽP, 2019. *Ekocentra v České republice*. [Online] Available at: <http://www.ekocentra.cz/ekocentra/> [Přístup získán 8 Duben 2019].

MŽP, 2019. *Ekocentra zaměřená na Děti školního věku*. [Online]

Available at: <http://www.ekocentra.cz/ekocentra/cilove-skupiny/deti-skolni/>

[Přístup získán 11 Duben 2019].

Orr, D. W., 2002. *The nature of design: Ecology, culture and human intention*. 1. editor New York: Oxford University press.

Přírodovědecká fakulta UP, 2018. *Studentské soutěže: Hýčkej svoji přírodu*. [Online]

Available at: <https://www.prf.upol.cz/studenti/studentske-souteze/>

[Přístup získán 21 Duben 2019].

Ride2school, 2019. *Ride2school: O nás*. [Online]

Available at: <http://wp.ride2school.org/o-projektu/>

[Přístup získán 19 Duben 2019].

Rootability, 2019. *Green office model*. [Online]

Available at: <http://www.greenofficemovement.org/>

[Přístup získán 8 Březen 2019].

Rootability, 2019. *List of 45 sustainable campus networks and green university initiatives worldwide*.

[Online]

Available at: <http://rootability.com/sustainable-campus-and-green-university-networks-and-initaitives/>

[Přístup získán 29 Březen 2019].

Salvioni, D. M., Franzoni, S. & Cassano, R., 2017. Sustainability in the Higher Education System: An Opportunity to Improve Quality and Image. *Sustainability*, 30 Květen, pp. 1-27.

Sb, Z. č. 1., nedatováno *Zákon o životním prostředí § 6*. místo neznámé: autor neznámý

Simpson, W., 2009. *Cool Campus! A How-To Guide for College and University Climate Action Planning*. Lexington,: AASHE .

Šucha, M., Böhmová, K. & Hrbáčová, A., 2015. *Vize Univerzity Palackého v Olomouci směřující k udržitelným a sociálně odpovědným řešením v dopravě*, Olomouc: Katedra psychologie FF UP v Olomouc.

Thaman, K. H., 2002. Shifting sights: The cultural challenge of. *International Journal of Sustainability in Higher*, III(3), pp. 233-242.

ULSF, 1990. *Report and Declaration of the Presidents Conference*. [Online]

Available at: <http://ulsf.org/report-and-declaration-of-the-presidents-conference-1990/>

[Přístup získán Duben 2019].

UNEP, 2014. *Greening universities toolkit V2.0: Transforming Universities into Green and Sustainable Campuses: A Toolkit for Implementers (Advance Copy)*. místo neznámé: United Nations Environmental Program.

UNESCO, 1972. *The Stockholm Declaration*. Stockholm: UNESCO.

Univerzita Palackého v Olomouci, 2019. *Studenti: Průvodce: Udržitelná Univerzita*. [Online]

Available at: <https://www.upol.cz/pl/studenti/pruvodce/udrzitelna-univerzita/>

[Přístup získán duben 2019].

Univerzita Palackého v Olomouci, 2019. *Výroční zpráva o činnosti Univerzity Palackého v Olomouci za rok 2018*. [Online]

Available at: <https://strategie.upol.cz/pl/strategicke-dokumenty/vyrocnizpravy/#c17600>

[Přístup získán 24 Duben 2019].

Univerzita Palackého, 2015. *Dlouhodobé záměry: Strategický záměr UP na období 2016–2020*.

[Online]

Available at: <https://strategie.upol.cz/strategicke-dokumenty/strategicke-zamery/>

[Přístup získán 2019].

Univerzita Palackého, 2019. *Občanská univerzita - o projektu*. [Online]

Available at: <https://union.upol.cz/o-projektu/>

[Přístup získán 2 Duben 2019].

UPoint, 2019. *UPoint: E-shop*. [Online]

Available at: <https://upoint.upol.cz/eshop/>

[Přístup získán 19 duben 2019].

Veterinární a farmaceutická univerzita Brno, 2015. *Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové a inovační a další tvůrčí činnosti*. [Online]

Available at: <https://www.vfu.cz/files/dlouhodoby-zamer-2016-2020.pdf>

[Přístup získán 2019].

Wright, T. S., 2002. Definitions and frameworks for environmental sustainability in higher education. *Higher Education Policy*, p. 105 – 120.

ZČU, 2016. *Studenti mohou jezdit do univerzitního kampusu na koloběžkách.* [Online]

Available at: <https://info.zcu.cz/clanek.jsp?id=558>

[Přístup získán 19 Duben 2019].

ŽurnálOnline, 2016. *zaměstnanci a studenti mohou díky UP využívat se slevou 50 procent bike-sharingový systém Rekola.* [Online]

Available at: <http://archiv.zurnal.upol.cz/nc/mobile/zprava/clanek/zamestnanci-a-studenti-mohou-diky-up-vyuzivat-se-slevou-50-procent-bike-sharingovy-system/>

[Přístup získán 19 Duben 2019].